

บทที่ 9

พรรณไม้โครงสร้างสำหรับการฟื้นฟู
ในภาคเหนือของประเทศไทยและพื้นที่ใกล้เคียง

.....

คุณลักษณะที่สำคัญของพรรณไม้โครงสร้าง

อัตราการรอดชีวิตและอัตราการเจริญเติบโตสูง เมื่อปลูกในพื้นที่เสื่อมโทรมที่สภาพไม่เหมาะสม สร้างพุ่มและเรือนยอดที่กว้างและทึบเพื่อช่วยควบคุมวัชพืช ต้นไม้ในภาพด้านล่างหลังจากปลูกได้ 17 เดือน

สะเดาช้าง *Acrocarpus fraxinifolius* สูง 4 เมตร หลังปลูก 17 เดือน

เลี่ยน *Melia toosendan* รอด > ร้อยละ 90 สูง 5-7 เมตร

ช้อ *Gmelina arborea* มีใบขนาดใหญ่ พุ่มทึบ กว้างกว่า 3 เมตร

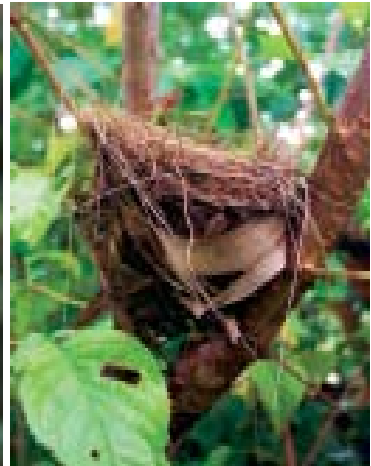

มะกัก *Spondias axillaris* แตกกิ่งใกล้พื้นดิน ทำให้มีเรือนยอดหลายอัน

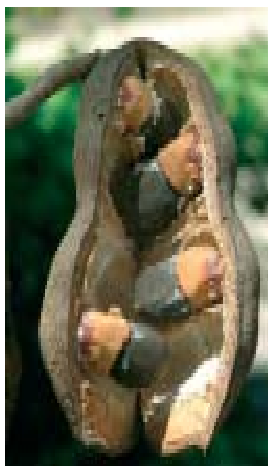
ให้ดอกที่มีน้ำหวานมาก ผลกินได้หรือพื้นที่ทำรัง เพื่อดึงดูดสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์เข้ามาในพื้นที่ ตั้งแต่อายุ 3 ปี

บน - ดอกของ สะเดาช้าง *Acrocarpus fraxinifolius* มีน้ำหวานมาก ดึงดูดสัตว์ที่กระจายเมล็ดเข้ามาในพื้นที่ ชาย - ทองหลวงป่า *Erythrina subumbrans* เริ่มออกดอกตั้งแต่อายุ 4 ปี

นางพญาเสือโคร่ง *Prunus cerasoides* ติดดอกออกผล และเป็นที่ทำรังของนกตั้งแต่ปีที่ 3 หลังปลูก

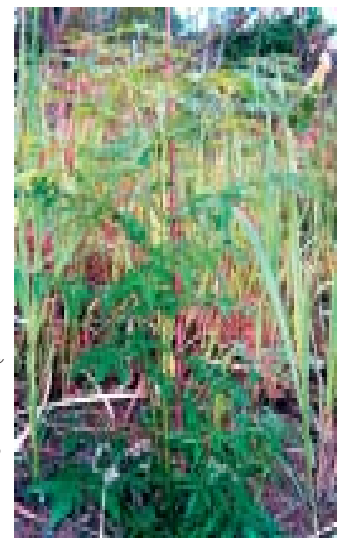
เพาะและดูแลง่ายในเรือนเพาะชำ

วิธีง่าย ๆ เพื่อเร่งการผลิตกล้าไม้ เช่น การขลิบเปลือกหุ้มเมล็ดของมะค้ำโม่ง *Afzelia xylocarpa* เพื่อลดระยะพักตัวจากนานกว่า 1 ปี เป็นเพียง 19 วัน ทำให้ได้กล้าไม้พร้อมปลูกในเวลาเพียง 14 เดือน ปลูกให้เป็นที่

ทนไฟ

มะกัก *S. axillaris* พื้นตัวได้ดีหลังถูกไฟไหม้ ต้นมะกักในภาพทางขวาถูกไฟไหม้หลังปลูกได้เพียง 6 เดือน ในฤดูฝนถัดมามีความสูงกว่า 2 เมตร

กร่าง (ชาย) อาหารสำคัญของสัตว์ที่ทำหน้าที่กระจายเมล็ดพันธุ์ในแปลงฟื้นฟูป่า

พรรณไม้โครงสร้างสำหรับการฟื้นฟูป่าในเขตภาคเหนือของ ประเทศไทยและพื้นที่ใกล้เคียง

ข้อมูลพรรณไม้ในบทนี้ประกอบด้วยรายละเอียดของต้นไม้จากภาคเหนือของประเทศไทยจำนวน 41 ชนิดที่มีศักยภาพในการใช้เป็นพรรณไม้โครงสร้างโดยพิจารณาจากผลการวิจัยของหน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่าตั้งแต่ปี 2537 (รายละเอียดเกณฑ์ในการพิจารณาสามารถดูได้ใน บทที่ 5 ตอนที่ 1) ก่อนที่จะเลือกใช้พรรณไม้ที่แนะนำไว้ในบทนี้เพื่อการฟื้นฟูป่าควรสำรวจก่อนว่าพรรณไม้เหล่านั้นเป็นไม้ในท้องถิ่นของพื้นที่ที่ต้องการฟื้นฟูหรือไม่ ความสูงของพื้นที่อยู่ในระดับความสูงปกติที่พบไม้ขึ้นอยู่หรือไม่ จนถึงปัจจุบันหน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่าได้ทดสอบพรรณไม้จำนวนทั้งสิ้น 400 ชนิด จากต้นไม้มากกว่า 1,100 ชนิดที่พบในภาคเหนือของประเทศไทย และยังคงดำเนินการทดสอบพรรณไม้ชนิดใหม่เพื่อหาพรรณไม้โครงสร้างที่เหมาะสมอยู่อย่างต่อเนื่อง ต้นไม้ที่ไม่อยู่ในรายชื่อในหนังสือนี้ไม่ได้หมายความว่าไม่ควรปลูกต้นไม้ชนิดนั้นเสมอไปผู้ที่ต้องการคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลือกชนิดพรรณไม้สามารถติดต่อหน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่าได้โดยตรง ด้านล่างเป็นคำอธิบายสำหรับรายละเอียดของพรรณไม้แต่ละชนิด

พื้นที่ที่พบ

ข้อมูลนี้มาจากฐานข้อมูลพรรณไม้ในภูมิภาค และ หอพรรณไม้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ข้อมูลจากตัวอย่างพรรณไม้ของ J. F. Maxwell) ความสูงเป็นความสูงจากระดับน้ำทะเล

ลักษณะเด่น

ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ลักษณะที่บรรยายจะเป็นลักษณะเฉพาะที่เด่นที่สุดของต้นไม้ชนิดนั้น โดยเป็นข้อมูลที่ได้จากตัวอย่างพรรณไม้ในหอพรรณไม้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ้าหาคำอธิบายคำศัพท์ทางพฤกษศาสตร์สามารถดูได้ในภาคคำอธิบายศัพท์ท้ายหนังสือถ้าต้องการรายละเอียดที่สมบูรณ์ของพรรณไม้ กรุณาศึกษาในหนังสือพรรณไม้เล่มอื่น ๆ ประกอบด้วย

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

ข้อมูลในส่วนนี้มาจากการเก็บข้อมูลจากแปลงปลูกป่าสถิติของหน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่าโดยส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเมื่อหมดฤดูฝนที่สองหลังปลูกกล้าลงแปลง (ดู บทที่ 5 ตอนที่ 3) ข้อมูลการตั้งดูตลับที่ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์เข้ามาในพื้นที่ได้จากการเก็บข้อมูลในแปลงตลอด 7 ปีหลังปลูก

การเพาะกล้าไม้

สำหรับข้อมูลทั่วไปในการเพาะกล้าไม้สามารถดูได้ในบทที่ 6 ในบทนี้จะนำเสนอเฉพาะวิธีที่พบว่ามีประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับต้นไม้แต่ละชนิด การเก็บเมล็ดพันธุ์ของไม้ทุกชนิดมาจากแม่ไม้อย่างน้อย 10 ต้น ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่ต้องการฟื้นฟู เพื่อรักษาความหลากหลายทางพันธุกรรม

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ปลูกและดูแลกล้าไม้ตามวิธีการในบทที่ 7 ส่วนในบทนี้จะเสนอเฉพาะวิธีการที่ทำให้ต้นไม้ชนิดนั้นเจริญเติบโตได้ดีโดยดูข้อมูลจากแปลงปลูกป่าสถิติของหน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่า

ประโยชน์

นอกจากการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพแล้วพรรณไม้โครงสร้างส่วนใหญ่ยังมีประโยชน์ในทางเศรษฐกิจด้วยในที่นี้จะเสนอข้อมูลการใช้ประโยชน์จากต้นไม้แต่ละชนิดที่เคยมีบันทึกไว้บางส่วน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการฟื้นฟูป่าในพื้นที่ป่าชุมชน อย่านำพรรณไม้เหล่านี้เป็นยาโดยไม่มีความแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

Acrocarpus fraxinifolius Wight ex Arn.

๒
สะเดาข้าง

(Leguminosae, Caesalpinioideae)

ไม้ผลัดใบขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 60 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก 2.4 ม.) ต้นไม้ที่อายุมากระดับชั้นเรือนยอดอยู่ในชั้นบนสุด มักพบสูงเลยระดับชั้นเรือนยอดของป่า

พื้นที่ที่พบ

ในอินเดียตะวันออกเฉียงใต้ของจีน พม่า ไทย ลาว เวียดนาม บอร์เนียว สุมาตราและซาว ในภาคเหนือของไทย พบได้น้อยในป่าดิบ ที่ระดับ 1,000-1,200 ม.

ลักษณะเด่น

ต้นไม้อายุโตมีพุ่มพอง เปลือก: สีเทาจาง มีรูอากาศ (lenticel) สีน้ำตาล ใบ: ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น 4-14 x 2-7 ซม. รูปไข่ ใบอ่อนสีเขียวปนชมพูเข้มปกคลุม ดอก: ดอกสมบูรณ์เพศ ออกเป็นช่อแบบแยกแขนงบนกิ่งที่ไม่มีใบ กลีบดอกสีแดง ติดดอก มกราคม-มีนาคม ผล: ผลสดยาว และ แบน 8-16 x 1-2 ซม. ในฝักมีเมล็ดสีน้ำตาลอ่อน 10-18 เมล็ด รูปไข่ ติดผลกลมกึ่งรูปหัวใจ-พฤษภาคม กระจาย เมล็ดด้วยลม

ลักษณะในการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้สะเดาข้างโตเร็ว (>2 ม. เมื่อหมดฤดูฝนที่สอง

148 ปลูกให้เป็นป่า

หลังปลูก) และมีพุ่มกว้างกว่า 2 ม. ทำให้บดบังการเจริญของวัชพืชได้ดี แต่อัตราการรอดอยู่ในระดับพอใช้ ต้นไม้ชนิดนี้สามารถฟื้นตัวและแตกยอดใหม่ได้ดีหลังถูกไฟไหม้ (กล้าไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางคอราก >20 มม. ที่ถูกไฟไหม้หลังปลูกได้ 21 เดือน มีอัตราการรอดถึงร้อยละ 70) ดอกมีน้ำหวานมากเป็นที่ชื่นชอบของนกและกระรอก นกชอบมาเกาะ

การเพาะกล้าไม้

เก็บฝักแก่สดในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน ฝักลมจน ฝักแห้งและแตกออก ขลิบเปลือกหุ้มเมล็ดด้วยกรรไกรตัด เล็บหรือแซ่ในกรดซัลฟูริก 1-3 นาที เพาะเมล็ดในถาดที่ได้รับแสงเต็มที่ ด้วยวิธีนี้ ค่าการงอกสูงถึงร้อยละ 50 ระยะเวลาเข้าทำลายของหนอนผีเสื้อและโรคเน่าคอดิน ย้ายกล้าเมื่อมีใบคู่แรก ตั้งภาชนะปลูกให้ได้รับแสงเต็มที่ ปกติกล้าไม้จะโตพร้อมปลูก (>30 ซม.) ในฤดูปลูกที่สองหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกแปลงปลูก 15-16 เดือน) หรืออาจเก็บเมล็ดไว้ที่อุณหภูมิห้องก่อนที่จะนำมาเตรียมและเพาะในเดือนพฤศจิกายน

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

อัตราการรอดของต้นไม้ชนิดนี้จะเพิ่มขึ้นถ้าใช้กระดาษแข็งคลุมโคนต้น เพิ่มการกำจัดวัชพืชและให้ปุ๋ยในช่วงฤดูแล้ง

ประโยชน์

ไม้ มีความคงทนเหมาะสำหรับการสร้างบ้าน และเฟอร์นิเจอร์ ใช้เป็นไม้พิน และทำถ่าน ใบเหมาะสำหรับเป็นอาหารสัตว์ ปลูกเพื่อเป็นไม้ให้ร่มสำหรับการปลูกกาแฟ ป้องกันการพังทลายของตลิ่ง และรากช่วยตรึงไนโตรเจนให้ดิน

Azelia xylocarpa (Kurz) Craib (Leguminosae, Caesalpinioideae)

มะค่าโมง

ไม้ผลัดใบขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก ถึง 1.5 ม.) ในปัจจุบันจัดอยู่ในสถานะภาพใกล้สูญพันธุ์ เนื่องจากไม้มีราคาสูงจึงมีการตัดเพื่อนำไปขายมาก

พื้นที่ที่พบ

อินโดจีน ยกเว้น ภาคใต้ของไทยพบได้มากในป่าสัก เลื้อยมไทรอม หรือ ป่าผลัดใบผสมไม้ ที่ระดับ 350-500 ม.

ลักษณะเด่น

ลำต้นขนาดใหญ่มีพูพอนเล็กๆ **เปลือก:** สีน้ำตาลอ่อน มีรอยแตกเล็ก **ใบ:** ใบประกอบแบบขนนก ปลายคู่ ใบย่อย 3-5 คู่ (5-9 ซม. x 4-5 ซม.) มักทิ้งใบในช่วงมกราคม-กุมภาพันธ์ **ดอก:** ยาว 5-15 ซม. สีแดง มีนาคม-เมษายน **ผล:** ผักแบบฝักถั่ว รูปไข่ (ยาว 10-12 ซม.) เปลือกแข็ง เปลี่ยนเป็นสีดำเมื่อแก่จัด เมล็ดขนาด 2 x 1.5 ซม. สีดำหรือน้ำตาลเข้ม มีชิวขนาดใหญ่สีเหลือง ติดผลเดือนมิถุนายน-มีนาคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะในการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้มะค่าโมงที่ปลูกในพื้นที่ป่าผลัดใบเลื้อยมไทรอมมีอัตราการรอดสูง (>ร้อยละ 80 เมื่อหมดฤดูฝนที่สองหลังปลูก) แต่โตค่อนข้างช้า ต้นไม้มีพุ่มกว้างและหนาที่ยับยั้งการเจริญของวัชพืชได้ดี และเป็นไม้ที่ทนแก๊ส ต้นไม้ชนิดนี้มีความสามารถในการตรึงไนโตรเจนจึงเหมาะสำหรับการฟื้นฟูป่าในที่ต่ำโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ดินมีธาตุอาหารต่ำ

การเพาะกล้าไม้

เก็บเมล็ดจากพื้นในเดือนพฤษภาคม ใช้มีดตัดขั้วเมล็ดออก (ระวังอย่าให้ต้นอ่อนถูกทำลาย) จากนั้นใช้มีดเขี่ยเปลือกหุ้มเมล็ดด้านตรงข้ามกับที่ขั้วติดอยู่ แช่เมล็ดในน้ำข้ามคืนก่อนที่จะเพาะเมล็ดลงในภาชนะปลูกโดยตรง (ถูละ 1 เมล็ด) เมล็ดจะออกพร้อม ๆ กันประมาณ 3 สัปดาห์หลังจากนั้น อัตราการงอกร้อยละ 60-70 ค่ำกลางระยะพักตัว

19 วัน กล้าไม้ชนิดนี้มักถูกแมลงกินใบจึงควรตรวจตราอย่างสม่ำเสมอ กล้าไม้จะโตพร้อมปลูกในฤดูปลูกที่สองหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 14 เดือน) เมื่อมีความสูงประมาณ 40-50 ซม. เมล็ดสามารถเก็บไว้ที่อุณหภูมิห้องได้นาน 1 ปี

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ใช้กระดาดกลองคลุมโคนต้นเมื่อปลูก กำจัดวัชพืชและให้ปุ๋ยเท่าที่จำเป็น ต้นไม้ชนิดนี้เหมาะสำหรับการปลูกแบบหยอดเมล็ดโดยตรง

ประโยชน์

ไม้เนื้อแข็งสวยเหมาะสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์ชั้นดี งานแกะสลัก โครงสร้างบ้านและพื้นกระดาน งามไม้จากเปลือกใช้ในการย้อมหนัง ตรีงไนโตรเจนได้จึงเหมาะสำหรับปลูกเพื่อปรับปรุงดิน และวนเกษตร หลาย ๆ ส่วนของไม้ชนิดนี้มีฤทธิ์ทางยา

Archidendron clypearia (Jack) Niels.
(Leguminosae, Mimosoideae)

มะขามแป

ไม้ขึ้นรกรงร่มไม้ผลัดใบ ขนาดเล็ก สูงได้ถึง 15 ม.

พื้นที่ที่พบ

จากศรีลังกา อินเดีย พม่า ไปจนถึง จีนตอนใต้ อินโดจีน มาเลเซีย และ ฟิลิปปินส์ ในภาคเหนือของไทยพบมากในป่าดิบที่กึ่งพื้นที่สูง ที่ระดับ 1,000-1,650 ม. พบในไร่ร้างที่มีอายุมากกว่า 3 ปี

ลักษณะเด่น

เปลือก: สีน้ำตาลแดงมีรอยแผลช้ำตามลำต้น
ใบ: ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ยาว 15-50 ซม. ใบย่อยออกตรงข้าม ใบบนมีขนาดใหญ่สุด 4-7 x 2-3 ซม. ใบแก่สีเขียวเข้ม มีขนด้านล่าง หูใบเป็นสันปีก **ดอก:** ดอกออกเป็นช่อใหญ่ ดอกสีขาว หรือ เหลืองจาง ช่วงกุมภาพันธ์-มีนาคม **ผล:** พักแบบฝักถั่ว สีน้ำตาลส้มเมื่อแก่ เปลือกบางบิดเป็นเกลียว แตกเห็นเมล็ดรูปไข่ สีดำมันดำใน (ฝักละ 6-8 เมล็ด) ติดผลมีนาคม-มิถุนายน กระจายเมล็ดด้วยลม

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้รอดชีวิตได้ดีเมื่อปลูกในพื้นที่ป่าดิบเดิม (มากกว่าร้อยละ 70 เมื่อหมดฤดูฝนที่สองหลังปลูก) กล้าไม้จะโตช้า ๆ ในช่วงแรกจากนั้นอัตราการเจริญเติบโตจะเพิ่มขึ้นเมื่อปลูกไป 2-3 ปี เริ่มติดดอกออกผลในปีที่ 4 และ ให้ลูกไม้รุ่นที่สองหลังปลูกได้ 6 ปี กล้าไม้ใหม่นี้เจริญเติบโตได้ดีได้รวมเงาในแปลงพรรณไม้โครงสร้าง พบกล้าไม้ธรรมชาติชนิดอื่น ๆ มาเจริญอยู่ที่ต้นมะขามแปหลังปลูกได้ 3 ปี ต้นไม้เหล่านี้สามารถตั้งไนโตรเจนได้จึงเหมาะสำหรับการปลูกเพื่อปรับปรุงดินในพื้นที่เสื่อมโทรม

การเพาะกล้าไม้

เก็บฝักที่แก่จัดจากต้นแม่ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน แกะเมล็ดออกจากฝัก แช่น้ำไว้หนึ่งคืน จากนั้นเพาะในถาดที่ได้รับแสงเต็มที่ อัตราการงอกร้อยละ 50-70 ค่ากลางระยะพักตัว 14 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก กล้าไม้จะโตพร้อมปลูกในฤดูปลูกที่สองหลังเก็บเมล็ด เมื่อมีความสูงประมาณ 30 ซม. (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 13-14 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้ชนิดนี้จะเจริญเติบโตได้ดีถ้าใช้กระดาดกลองคลุมโคนต้น

ประโยชน์

ไม่เหมาะสำหรับงานไม้ เฟอร์นิเจอร์ ทำรั้ว อุปกรณ์ในครัว ลังไม้ และใช้เป็นไม้พื้น

Balakata baccata (Roxb.) Ess.
(Euphorbiaceae)

สลีนก

ชื่อพ้อง : *Sapium baccatum* Roxb.

ไม้ไม่ผลัดใบขนาดใหญ่ เป็นไม้เถาที่พบได้บ่อย สูงได้ถึง 25 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอกถึง 60 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากเทือกเขาหิมาลัยด้านตะวันออก และภาคเหนือของอินเดีย จนถึง จีนตอนใต้ พม่า ไทยและต่อไปทางตะวันออกเฉียงใต้ถึงแหลมมลายู สุมาตรา และ บอร์เนียว ในภาคเหนือของไทย พบมากในป่าดิบผสมป่าผลัดใบและป่าดิบที่ระดับ 400-1,350 ม. หรือในระดับความสูงที่ต่ำกว่านั้น บริเวณลำธาร

ลักษณะเด่น

เปลือก : หนา ขรุขระ มีรอยแตกตามแนวตั้ง สีดำ มีรูอากาศขนาดใหญ่เมื่ออายุน้อย **ใบ :** ใบเรียงแบบวนรอบ ใบเดี่ยว รูปไข่ ถึงวงรี ด้านล่างสีเขียว 8-18 x 3-8 ซม. **ดอก :** ดอกขนาดเล็ก แยกเพศ ออกเป็นช่อยาว ในช่วงกุมภาพันธ์-สิงหาคม **ผล :** ผลกลม มีเมล็ดแข็งข้างใน เมื่อสุกมีสีม่วงดำ 14.9 x 14.3 x 12.1 มม. เนื้อในเหนียวสีขาว เมล็ดสีดำ (5.3 x 4.2 x 4.1 มม.) มี 1-2 เมล็ดต่อผล ติดผลเมษายน-ธันวาคม กระจายเมล็ดโดยกระรอกและนก

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

ถึงแม้ว่าอัตราการรอดของกล้าไม้จะอยู่แค่ระดับพอใช้ แต่กล้าไม้ที่รอดชีวิตได้เร็วมาก โดยเฉลี่ยจะสูงมากกว่า 3 ม. และมีพุ่มหนากว้างถึง 2.5 ม. เมื่อหมดฤดูฝนที่สองหลังปลูก ต้นไม้ชนิดนี้มักแตกกิ่งแรกที่ความสูงประมาณ 0.5-1.0 ม. ทำให้บังแสงวัชพืชได้ดีและสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับให้นกทำรังหลังปลูกเพียง 2 ปี ผลดึงดูดทั้งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมและนกได้ดี กล้าไม้ธรรมชาติของไม้เริ่มมาขึ้นได้รวมของสลีนกหลังปลูกได้ 4 ปี ต้นไม้ชนิดนี้ยังต้องการการวิจัยเพื่อเพิ่มอัตราการรอดชีวิตหลังปลูก

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลที่แก่จัด (สีม่วง) ในเดือนกรกฎาคม แช่น้ำไว้ 48 ชั่วโมง จากนั้นล้างเนื้อที่ติดเมล็ดออก ตากเมล็ดให้แห้งจากนั้นเพาะในถาดที่ได้รับแสงเต็มที่ เมล็ดงอกไม่พร้อมกันจะทยอยงอกจนถึงสัปดาห์ที่ 16 อัตราการงอกร้อยละ 70 ค่ากลางระยะพักตัว 60-70 วัน กล้าไม้ค่อนข้างเปราะหักง่าย มักถูกทำลายโดยหนอนผีเสื้อ และ โรค bacterial blight ควรมีมาตรการป้องกันที่เหมาะสม ย้ายกล้าเมื่อมีใบแตกแรก กล้าไม้จะโตพร้อมปลูกในฤดูปลูกแรกหลังงอก (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกแปลงปลูก 12 เดือน) อย่าตัดแต่งเพราะจะทำให้กล้าตาย

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ลำต้นของกล้าไม้ชนิดนี้ไม่แข็งแรงจึงต้องระมัดระวังเป็นพิเศษในระหว่างการขนย้าย การใช้ไม้ค้ำตอนปลูกจะช่วยลดการตายหลังปลูก อย่าวางกล้าสลีนกในพื้นที่ที่มีร่มเงาปกคลุมเหมาะสำหรับการปลูกแบบหยอดเมล็ดโดยตรง

ประโยชน์

ต้นไม้ชนิดนี้เป็นไม้เนื้ออ่อน ไม้ทน จึงเหมาะกับการก่อสร้างชั่วคราว ทำกล่องหรือลังไม้
ผลรับประทานได้
เปลือกเป็นส่วนผสมของยาแผนโบราณหลายชนิด

Bischofia javanica Bl.

เตียม

(Euphorbiaceae)

ไม้ขนาดใหญ่พบได้ทั่วไป ชอบแสง ไม้ผลัดใบ (หรือทิ้งใบช่วงสั้น ๆ) สูงได้ถึง 35 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก ถึง 80 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากเทือกเขาหิมาลัย ถึง จีน อินโดจีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางเหนือของออสเตรเลีย เกาะตองกาและซามัว ในทะเลแปซิฟิก ในภาคเหนือของไทยพบในป่าดิบ ป่าดิบผสมป่าผลัดใบและป่าผลัดใบผลไม โดยเฉพาบริเวณน้ำที่ความสูง 525-1,250 ม.

ลักษณะเด่น

เปลือก: บาง แตกเป็นทางยาว เป็นเกล็ดหรือแผ่น สีน้ำตาลแดง ยางสีแดงเข้ม **ใบ:** ใบเรียงแบบวนรอบ ใบประกอบ 3 ใบ แบบขนนก แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปรี ไม้มีขน 6.5-14.5 x 3.5 - 6.5 ซม. ขอบใบซี่หยักตื้น ๆ ในพื้นที่ที่อาจเปลี่ยนใบในช่วงกุมภาพันธ์-มีนาคม **ดอก:** ออกตามซอกใบ เป็นช่อแตกแขนง จำนวนมากสีเขียว-เหลือง ไม้มีกลิ่นดอก ขนาดประมาณ 2 มม. กุมภาพันธ์-มีนาคม **ผล:** ผลเมล็ดแข็ง กลม เมื่อสุกสีน้ำตาลดำ 5-10 x 5-10 มม. มี 3-4 พูต่อผล แต่ละผลมี 2 เมล็ด 4.6 x 3.3 มม. ติดผล มีฤดูายน-กุมภาพันธ์ กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

อัตราการรอดของกล้าไม้สูง ร้อยละ 60-80 เมื่อหมดฤดูฝน ที่สองหลังปลูก แต่โตค่อนข้างช้า หนักเริ่มเข้ามาอาศัยทำรังหลังปลูกได้ 5 ปี และเริ่มติดผลในปีที่ 6 พบกล้าไม้ธรรมชาติขึ้นบริเวณใต้ต้นเตียมที่มีอายุ 6 ปี เมื่อถูกไฟไหม้สามารถรอดชีวิตและแตกยอดใหม่ได้ดี (ต้นไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางคอราก มากกว่า 20 มม. หลังปลูกได้ 33 เดือน รอดชีวิตหลังไฟไหม้มากกว่าร้อยละ 80)

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสุกในเดือนตุลาคม (ยิ่งเก็บได้เร็วยิ่งดี) นำผลใส่ตะแกรงบีบให้เมล็ดหลุดออกมาโดยเปิดน้ำผ่าน ตากเมล็ดให้แห้ง จากนั้นเพาะเมล็ดลงในวัสดุเพาะ ดิน : ทราย 1:1 โดยฝังตื้น ๆ ให้มีระยะห่างพอสมควรเพื่อป้องกันการเกิดโรคเน่าคอราก เมล็ดติดอกไม้พร้อมกันจะทยอยงอกจนถึงสัปดาห์ที่ 6 อัตราการงอกร้อยละ 80 ค่ากลางระยะพักตัว 26 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก การให้ปุ๋ยสำคัญสำหรับกล้าไม้ชนิดนี้ กล้าไม้มักถูกทำลายโดยหนอนผีเสื้อ แมลงสร้างปุ่มปมตามลำต้นและแมลงที่ทำให้อายุสั้นลง ทำลายต้นกล้าที่เป็นโรคและพ่นยาต้นที่เหลืออยู่ถ้าใส่ปุ๋ยให้กล้าไม้จะโตพร้อมปลูกในฤดูปลูกแรก (ระยะเวลาไมรื้อนเพาะชานับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกแปลงปลูก 9 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

เตียมเจริญเติบโตดีเมื่อใส่ปุ๋ยและใช้กระดาดแข็งคลุมโคนต้น ดูให้แน่ใจว่ากล้าไม้ไม่ถูกไม้ที่อยู่ใกล้เคียงบดบังแสง

ประโยชน์

ไม้ใช้ก่อสร้าง ทำคาน ปูพื้น แกะสลัก และเผาถ่านหรือใช้ทำเยื่อกระดาษ เปลือกใช้ทำสีย้อมสีแดงและมีแทนนิน

Castanopsis acuminatissima (Bl.) A. DC.

ก่อเด็ดย

(Fagaceae)

ไม้ไม่ผลัดใบขนาดกลาง หนาม สูงได้ถึง 25 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 1 ม.)

พื้นที่ที่พบ

จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียถึง จีน ไต้หวัน ไทย แหลมมาเลเซีย ซวา ซาบาห์ สุลาเวสี และปาปัวนิวกินี ในภาคเหนือของไทยพบมากในป่าดิบ ป่าดิบผสมสน และป่าดิบผสมป่าผลัดใบ ที่ความสูง 760-2,100 ม.

ลักษณะเด่น

เปลือก: น้ำตาลอมเทา หนา แตกเป็นร่องยาว **ใบ:** ใบเดี่ยวเรียงแบบวนรอบ ใบรูปขอบขนานถึงรูปหอก 10-15 x 3-5 ซม. ขอบใบครึ่งบนเป็นหยักตื้น ๆ จนถึงปลายใบ ใบที่โตเต็มทีสีเขียวอ่อน ด้านล่างมีขนสั้น ๆ สีขาวเล็กน้อย **ดอก:** ออกเป็นช่อแน่น สีครีมมีกลิ่นหอม ยาวประมาณ 5 มม. ในเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ **ผล:** ผลเดี่ยว เปลือกแข็ง (nut) 8-10 x 7-8 มม. เปลือกนอกคลุมปิดทั้งผล (ยาวประมาณ 1 ซม.) มีหนามสั้น ๆ กระจายอยู่เป็นกลุ่ม ๆ สีน้ำตาลอ่อนเมื่อแก่ ติดผลกันยายน-ตุลาคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้รอดชีวิตได้ดีและโตเร็วเมื่อปลูกในแปลง ถ้าคลุมโคนต้น เมื่อหมดฤดูฝนที่สองหลังปลูก อัตรารอดมากกว่าร้อยละ 80 สูงมากกว่า 2.5 ม. ทรงพุ่มกว้างมากกว่า 1.3 ม. ก่อเด็ดยเริ่มมีนกเข้ามาอาศัยทำรังหลังปลูกได้ 2.5 ปี ต้นไม้ชนิดนี้แตกยอดใหม่จากตอเดิมได้ดีทำให้ฟื้นตัวได้เร็วหลังถูกไฟไหม้

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสีน้ำตาลในเดือนตุลาคม แกะเปลือกนอกออกคัดเมล็ดเสียทิ้ง โดยแช่เมล็ดในน้ำแล้วคัดเมล็ดที่ลอยน้ำออกเพาะเมล็ดในถาดเพาะที่วางไว้ในที่มีแสงรำไร อัตราการงอก

ร้อยละ 50 ค่ากลางระยะพักตัว 13 วัน แต่เมล็ดงอกไม่พร้อมกันและอาจทยอยออกไปจนถึงวันที่ 60 ย้ายกล้าเมื่อมีใบแก่คู่แรก กล้าไม้จะโตพร้อมปลูกในฤดูที่สองหลังเพาะ (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 21 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้ชนิดนี้เจริญเติบโตดีเมื่อใช้กระดาษแข็งคลุมโคนต้นเวลาปลูก

ประโยชน์

ผลกินได้ ใบสามารถใช้เป็นอาหารสัตว์ ไม้เหมาะสำหรับก่อสร้างและใช้เป็นไม้พิน ในภาคเหนือของไทยใช้กิ่งที่ตัดออกมาสำหรับเพาะเห็ด เปลือกมีสารแทนนินใช้เป็นยาระบายและใช้เคี้ยวกับหมาก

Castanopsis tribuloides (Sm.) A. DC. (Fagaceae)

กอบใบเลื่อม

ไม้ไม่ผลัดใบขนาดกลาง ทนร่ม สูงได้ถึง 18 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอกถึง 70 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากหิมาลัยถึง จีน พม่า และอินโดจีน ในภาคเหนือของ ไทยพบมากในป่าดิบผสมป่าผลัดใบ และ ป่าดิบผสมสน มัก เป็นชนิดที่อยู่ในการเปลี่ยนแปลงแทนที่ชั้นท้าย ๆ ของป่า ที่ ระดับ 650-1,650 ม.

ลักษณะเด่น

เปลือก: เทาเข้มหรือน้ำตาล หนา แตกตามแนวตั้ง **ใบ:** ใบเดี่ยวเรียงแบบวนรอบ ใบรูปขอบขนานถึงรูปหอก ขอบใบ หยักตื้น ๆ ในช่วงบนจนถึงปลายใบ ใบด้านบนเป็นมันสีเขียว เข้ม ด้านล่างสีเขียวออกเงินหรือเหลือง 10-16 x 2.5-5.5 ซม. **ดอก:** ดอกแยกเพศ ออกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกตัว ผู้มีจำนวนมาก มีกลิ่น ดอกเพศเมียขนาดเล็ก ออกเดือน เมษายน-พฤษภาคม **ผล:** ผลเดี่ยวเปลือกแข็ง ค่อนข้าง กลม สีน้ำตาลเมื่อแก่ 7.2 x 6.4 x 5.9 มม. เปลือกนอกมี หนามแข็งแหลมยาว 3-5 มม. ปกคลุมทั้งผล ผลมี 1 เมล็ด ผลติดมากที่สุดในช่วงกันยายน-พฤศจิกายน แต่ไม่ติดผล ทุกปี กระจายเมล็ดด้วยลมและสัตว์อื่น

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้มีอัตราการรอดชีวิตสูงและโตเร็วพอสมควร เมื่อปลูก ในแปลง (อัตราการรอดมากกว่าร้อยละ 70) สูงมากกว่า 1.5 ม. ถึงแม้ทรงพุ่มจะค่อนข้างแคบ แต่สามารถควบคุมวัชพืชได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ต้นไม้ชนิดนี้เริ่มออกดอกตั้งแต่อายุ 3 ปีหลังจากปลูกและติดผลในปีที่ 5 แตกยอดใหม่ได้ดีหลัง ถูกไฟไหม้ และสามารถงอกจากเมล็ดได้ดี ไม้ชนิดนี้ชอบที่ ร่มจึงเหมาะสำหรับการปลูกเสริมใต้ร่มเงาของไม้เดิมในพื้นที่

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสีน้ำตาลในเดือนกันยายน แกะเปลือกนออกออก แช่เมล็ดในน้ำแล้วคัดเมล็ดเสียที่ลอยน้ำทิ้ง เพาะเมล็ดใน ภาชนะที่วางไว้ในที่มีแสงรำไร อัตราการงอกร้อยละ 80 ดูกกลางระยะพักตัว 31 วัน แต่เมล็ดงอกไม่พร้อมกันและ อาจทยอยงอกไปจนถึงวันที่ 80 ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก กล้าไม้ที่อยู่ในถุงเพาะโตค่อนข้างช้าและต้องเลี้ยงไว้ในเรือน เพาะชำจนถึงฤดูปลูกที่สองหลังเพาะ (ระยะเวลาในเรือน เพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 22 เดือน) ถ้าต้องการผลิตกล้าไม้ให้เร็วขึ้นควรทดลองเก็บกล้า ไม้จากธรรมชาติมาดูแลในเรือนเพาะชำ (ดูกรอบ 6.2)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ปลูกในที่ร่ม กล้าไม้ชนิดนี้เจริญเติบโตดีเมื่อใช้กระดาด ข้างคลุมโคนต้น

ประโยชน์

ไม้ใช้สำหรับก่อสร้างและใช้ทำไม้พื้น ผลกินได้ ใบเหมาะ สำหรับเป็นอาหารสัตว์ ไม้ที่เริ่มผลเหมาะสำหรับเพาะเห็ด

Elaeocarpus lanceifolius Roxb.

มะขี้เมี๊ยะ, พืชพาย

(Elaeocarpaceae)

ไม้ไม่ผลัดใบขนาดกลาง หนาม สูงได้ถึง 20 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก ถึง 40 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากยูนาณและอินเดีย อินโดจีน ไปจนถึงอินโดนีเซีย ในภาคเหนือของไทยพบมากในป่าดิบที่ความสูง 900-1,550 ม.

ลักษณะเด่น

เปลือก : สีเทา บาง สากเล็กน้อย **ใบ:** ใบเดี่ยว เรียงแบบวนรอบ รูปรีแคบหรือรูปไข่ 8-17 x 4-7 ซม. หัวท้ายเรียว **ดอก:** ดอกสมบูรณ์เพศ ออกเป็นช่อกระจายบริเวณซอกใบ ยาว 5-12 ซม. กลีบเลี้ยง 5 รูปหอก 4-5 มม. กลีบดอก 5 กลีบ สีครีมหรือขาว รูปไข่ค่อนยาวกว่ากลีบเลี้ยงเล็กน้อย ขอบมีขน ออกเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม **ผล:** ผลมีเนื้อเมล็ดแข็ง (แบบ drupe) รูปไข่ สีน้ำตาลหรือครีม เมื่อสุก 3.5 x 2-3 มม. ผลติดตุลาคม-พฤศจิกายน กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้มีอัตราการรอดชีวิตสูงและโตเร็วพอสมควร เมื่อปลูกในแปลง (อัตราการรอดมากกว่าร้อยละ 80 สูงกว่า 1.8 ม. หลังฤดูฝนที่ 2 หลังจากปลูก) มีพุ่มหนากว้างมากกว่า 1 ม. ทำให้ครอบคลุมพื้นที่ได้เร็ว ผลที่มีเนื้อมากดึงดูดนกและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลายชนิด

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสุกที่ตกอยู่บนพื้นในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน แช่น้ำข้ามคืนจากนั้นขัดเนื้อออก ใช้มีดทำให้เมล็ดเกิดแผล จากนั้นแช่น้ำข้ามคืนอีกครั้ง คัดเมล็ดเสียที่ลอยน้ำทิ้ง เพาะเมล็ดในถาดเพาะที่วางไว้ในที่ร่ม อัตราการงอกค่อนข้างต่ำ ร้อยละ 25-50 ค่ากลางระยะพักตัว 250-260 อัตราการงอกจะเพิ่มขึ้นถ้าเพาะจากเมล็ดที่แก่จัดที่ตกอยู่ใต้ต้นนาน

แล้ว หรือเก็บเมล็ดไว้หลาย ๆ เดือนก่อนจะเพาะ (เก็บไว้ในถังที่อุณหภูมิห้องไม่ต้องปิดฝา) ย้ายกล้าเมื่อมีใบแก่ครั้งแรก กล้าไม้โตพร้อมปลูกในฤดูปลูกที่สองหลังเพาะ (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 2-21 เดือน) จะผลิตกล้าไม้ได้เร็วขึ้นถ้าใช้กิ่งปักชำ

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

การใช้กระดาษแข็งคลุมโคนต้นเวลาปลูกทำให้อัตราการรอดเพิ่มขึ้น เมล็ดมักถูกทำลายโดยสัตว์กินเมล็ด ควรระวัง

ประโยชน์

ไม้เป็นไม้เนื้ออ่อน ใช้สำหรับการก่อสร้างเล็ก ๆ ใช้ทำกลองบรรจุงา ทำถ่าน ผลกินได้

***Erythrina subumbrans* (Hassk.) Merr.**
(Leguminosae, Papilionoideae)

ทองหลางป่า

ไม้เบิกนำขนาดกลาง ผลัดใบ สูงได้ถึง 25 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก ถึง 86 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

อินเดีย พม่า และอินโดจีนไปจนถึงมาเลเซีย พิจิและ
ชามัว ในภาคเหนือของไทยพบขึ้นอยู่ประปรายในป่าดิบและ
ป่าดิบผสมป่าผลัดใบ ที่ความสูง 500-1,680 ม.

ลักษณะเด่น

เปลือก: สีเทา บาง มีปุ่มสีน้ำตาลที่ปลายเป็น
หนาม **ใบ:** ใบเรียงแบบสลับ ใบประกอบแบบขนนก 3 ใบ
ย่อยรูปไข่ ขอบใบเรียบ ใบย่อยใบกลาง 10-14 x 8-12
มม. **ดอก:** สมบูรณ์เพศ ยาว 4-5 ซม. กลีบดอกสีแดงสด
ออกเดือนธันวาคม-มีนาคม **ผล:** ผลแบบฝักถั่ว สีน้ำตาล
15.5 x 1 ซม. เมล็ดสีน้ำตาลเข้ม รูปไต 1 x 0.9 มม. ติดผล
มีนาคม-เมษายน เมล็ดกระจายโดยลม

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้ทองหลางป่ามีอัตราการรอดชีวิตสูงและโตเร็วเมื่อปลูกลงแปลง (อัตราการอดมากกว่าร้อยละ 80 สูงมากกว่า 2.5 ม. พุ่มกว้าง 2.6-2.8 ม. หลังฤดูฝนที่ 2 หลังจากปลูก) พุ่ม

กว้างกิ่งใบในช่วงแล้ง สร้างชั้นใบไม้หนานบนพื้นป่าทำให้เกิดสภาพที่เหมาะสมสำหรับการออกของเมล็ดไม้ ดอก ผล ดึงดูดให้นกเข้ามาทำรังตั้งแต่ปีที่ 4 หลังปลูก ดอกสีส้มแดงมีน้ำหวานดึงดูดนกและกระรอกหลายชนิด เมล็ดที่ถูกนำมาโดยสัตว์เหล่านี้ ทำให้พบกล้าไม้ธรรมชาติหลายชนิดงอกอยู่รอบ ๆ ต้นทองหลางป่าตั้งแต่ในปีที่ 5 หลังปลูกต้นไม้นี้เป็นพืชตระกูลถั่วจึงช่วยเพิ่มไนโตรเจนให้เกิดขึ้น

การเพาะกล้าไม้

เก็บเมล็ดจากฝักที่ร่วงในเดือนมีนาคม แช่เมล็ดในน้ำข้ามคืน เลือกเมล็ดเสียที่ลอยน้ำออกทิ้งนำเมล็ดที่ขมมน้ำแล้วไปเพาะลงภาชนะปลูกโดยตรง วางให้ได้รับแสงเต็มที่ ครอบด้วยตะแกรงลวดเพื่อป้องกันหนูและกระรอก อัตราการงอกร้อยละ 40-60 ค่ากลางระยะพักตัว 7-14 วัน ในช่วงปลายหน้าฝนระวังการเข้าทำลายของหนอนม้วนใบ (Lepidoptera, Pyralidae) ไม้ต้องให้ปุ๋ยหรือตัดแต่งกล้าไม้ชนิดนี้ กล้าไม้สามารถนำไปปลูกได้เมื่อมีความสูงประมาณ 30 ซม. ซึ่งปกติจะใช้เวลา 3-4 เดือนหลังจากเพาะ

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าต้นทองหลางป่าที่ยังเล็กค่อนข้างเปราะและหักง่ายจึงต้องระมัดระวังเมื่อปลูก การใช้ไม้ค้ำสามารถลดอัตราการตายหลังปลูกได้ ต้นไม้ชนิดนี้เจริญได้ดีขึ้นเมื่อได้รับปุ๋ยและใช้กระดาษกลองคลุมโคนต้นเวลาปลูก ทองหลางป่าไม่ว่าต้นเล็กหรือต้นที่โตเต็มที่แล้วถูกทำลายด้วยหนอนเจาะลำต้นได้ง่าย อย่าปลูกต้นไม้นี้ในที่ที่อาจมีไม้อื่นมาบังแสง

ประโยชน์

กิ่งของทองหลางป่าแตกรากใหม่ได้ง่ายจึงนิยมนำมาปลูกเป็นรั้ว ไม้หนักเบาใช้แกะสลักและทำเครื่องใช้ในครัว ใบใช้เลี้ยงสัตว์

Eugenia fruticosa (DC.) Roxb.

หว้าขาว

(Myrtaceae)

ชื่อพ้อง: *Syzygium fruticosum*

ไม้เถา นำไม้ผลัดใบขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 12 ม.

พื้นที่ที่พบ

ในอินเดีย พม่า จีนและไทย ในภาคเหนือของไทยพบขึ้นทั่วไปในป่าดิบผสมสน ป่าผลัดใบเต็งรัง-ก่อ และป่าผลัดใบผสมไผ่ ที่ความสูง 350-1,525 ม. ไม้ชนิดนี้พบได้บ่อยในพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายและเป็นหนึ่งในชนิดที่พบกลับเข้ามาขึ้นเองในแปลงพรรณไม้โครงสร้างอายุตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป

ลักษณะเด่น

เปลือก: สีน้ำตาลเข้ม เป็นแผ่นเล็ก ๆ **ใบ:** ใบเดี่ยว ออกตรงกันข้าม แผ่นใบ 7.5 -11.5 x 3.5 - 6.5 ซม. ก้านใบมีสันเล็ก ๆ **ดอก:** กลีบดอกสีเขียวเหลือง กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันยาว 2-3 มม. เกสรตัวผู้วงนอกและก้านเกสรตัวเมีย 2-4.5 มม. ติดดอกมีนาคม-เมษายน **ผล:** มีเนื้อแบบ berry ทรงกลมหรือรี เมื่อสุกสีม่วงดำ 8 x 13 มม. เนื้อฉ่ำน้ำ แต่ผลมี 1 เมล็ดสีเขียวหรือน้ำตาลอ่อน 8 x 6-7 มม. ติดผลพฤษภาคม-กรกฎาคม สัตว์ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้มีอัตราการรอดชีวิตและอัตราการเจริญเติบโตในระดับยอมรับได้ (อัตราการรอดอยู่ 60-70 สูงมากกว่า 1.6 ม. พุ่มกว้างมากกว่า 1 ม. หลังฤดูฝนที่ 2 หลังจากปลูก) ทรงพุ่มที่หนาที่บดบังแสงได้ดี ทำให้ควบคุมวัชพืชได้ดี มักพบแก่งและนกโดยเฉพาะในกลุมนกปรอดเข้ามากินผล ดอกมีน้ำหวานมากช่วยดึงดูดนกและกระรอก อย่างไรก็ตาม ต้องใช้เวลามากกว่า 7 ปีก่อนจะเริ่มออกดอก

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลแก่จัดจากโคนต้นแม่ในเดือนพฤษภาคม ลอก

เอาเนื้อออก นำเมล็ดลงแช่น้ำคั้นเมล็ดเสียที่ลอยน้ำทิ้ง เพาะเมล็ดลงในถาดที่ได้รับแสงแดดเต็มที่ ย้ายถาดเพาะเข้ามาไว้ในร่มทันทีเมื่อเมล็ดงอก ปกติอัตราการงอกมากกว่าร้อยละ 90 ค่ากลางระยะพักตัว 27-35 วัน ต้นกล้าอายุน้อยถูกทำลายโดยเพลี้ยและหนอนผีเสื้อได้ง่าย ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก ต้นกล้าจะโตพร้อมปลูกในฤดูปลูกที่ 2 หลังจากเพาะ (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกแปลงปลูก 14 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้โตดีเมื่อใช้กระดาดเชิงคลุมโคนต้นเวลาปลูกในช่วงแรกต้นกล้าโตค่อนข้างช้า แต่ในปีที่ 4-5 อัตราการเจริญเติบโตจะเพิ่มขึ้น เหมาะสำหรับการหยุดเมล็ดโดยตรง

ประโยชน์

ผลเป็นอาหารของทั้งมนุษย์และสัตว์ป่า และใช้หมักทำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

Eugenia albiflora Duth. ex Kurz มะห้า

เป็นไม้ในกลุ่มเดียวกันและมีคุณลักษณะของพรรณไม้โครงสร้างคล้ายคลึงกันเริ่มออกผลหลังจากปลูกได้ 4 ปี เพาะและดูแลกล้าไม้ด้วยวิธีการแบบเดียวกับหว้าขาว

Ficus species
(Moraceae)

ไม้ในกลุ่มมะเดื่อและไทร

ไม้ในกลุ่มมะเดื่อและไทรมีทั้งที่เป็น ไม้เถา ไม้พุ่ม ไม้ขนาดเล็ก และไม้ยืนต้น ไม้ในกลุ่มมะเดื่อและไทรส่วนใหญ่เหมาะสำหรับเป็นพรรณไม้โครงสร้าง ยกเว้นชนิดที่เป็นเถาซึ่งไม่ควรนำมาปลูกอย่างน้อยในช่วงแรกของการฟื้นฟูพื้นที่ เนื่องจากไม้ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีลักษณะที่คล้ายกันจึงนำเสนอข้อมูลโดยรวมของทั้งกลุ่มไว้ในส่วนนี้

พื้นที่ที่พบ

ไม้ในกลุ่มมะเดื่อและไทร พืชในสกุลนี้ (มากกว่า 1,000 ชนิด) พบอยู่ทั่วไปในเขตร้อนและกึ่งร้อนในทวีปอเมริกา แอฟริกา เอเชีย และออสเตรเลีย ในภาคเหนือของไทยพบไม้ต้นในสกุลนี้อย่างน้อย 35 ชนิดขึ้นอยู่ในป่าทุกแบบ แต่พบอยู่ในป่าดิบ (22 ชนิด) มากกว่าป่าผลัดใบ (13 ชนิด) บางชนิดเป็นไม้ขนาดใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็น ไม้รััดพัน เช่น กร่าง (*F. altissima*) บางชนิดมีขนาดเล็กกว่าพบขึ้นอยู่บนก้อนหินตามริมลำธาร เช่น สลอดหิน (*F. heteroplura*) บางชนิดพบขึ้นในพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย เช่น มะเดื่อปล้อง (*F. hispida*), เตือชน (*F. hirta*) และ เตือปล้องหิน (*F. semicordata*) ในพื้นที่ที่พบไม้กลุ่มนี้ขึ้นอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องปลูกเพิ่ม แต่ถ้าไม่มีขึ้นอยู่ตามธรรมชาติควรปลูกรวมกับพรรณไม้โครงสร้างอื่น ๆ ด้วย

ลักษณะเด่น

ผลของมะเดื่อและไทรมีลักษณะเฉพาะตัวที่ต่างจากพืชชนิดอื่นอย่างชัดเจนติดผลบริเวณกิ่งหรือลำต้นเกือบตลอดทั้งปีจริง ๆ แล้วผลของมะเดื่อและไทรเป็นส่วนของฐานรองดอกที่เจริญหุ้มดอกขนาดเล็กจำนวนมากมาไว้ด้านในโครงสร้างทั้งหมดนี้เรียกว่า "ไซโคเนียม" (syconium) ดอกที่อยู่ด้านในของผลนี้ต้องอาศัยแมลงที่เรียกว่าแตนไทรช่วยในการผสมเกสร โดยไทรและมะเดื่อแต่ละชนิดมักพบแตนไทรต่างชนิดกันอาศัยอยู่ แตนไทรเพศเมียจะเข้าไปในผลจากทางด้านล่างและวางไข่ในดอกที่เป็นหมัน (gall flower) พร้อม ๆ กับผสมเกสรให้เกิดดอกเพศเมียในผลนั้น แตนไทรเพศผู้จะฟักออกจากไซก่อนและเข้าผสมพันธุ์กับเพศเมียทันทีที่ออกจากไซ แตนไทรเพศเมียที่ออกจากผลมะเดื่อหรือไทรไปจะนำละอองเรณูติดไปด้วยและนำไปผสมกับดอกในผลของต้นอื่นเมื่อเข้าไปวางไข่

แตนไทรเพศเมียผสมเกสรให้มะเดื่อและไทร วางไข่ในดอกที่เป็นหมันแล้วตาย

แตนไทรเพศผู้ไม่มีปีกฟักออกจากไซเข้าผสมพันธุ์กับเพศเมียทันทีที่ออกจากไซ แล้วตาย

ชนิด	วิสัย	การผลัดใบ	ถิ่นอาศัย	ระดับความสูง (เมตร)
<i>Ficus altissima</i> Bl.	T (st)	E	BB-DF MXF	350-1050
<i>F. benjamina</i> L. var. <i>benjamina</i>	TL (st)	E	MXF EGF	350-1400
<i>F. callosa</i> Willd.	T	D	EGF	790-1400
<i>F. fistulosa</i> Reinw. ex Bl.	TL	ED	พื้นที่ถูกทำลายใน BB-DF, MXF, EGE	350-1400
<i>F. glaberrima</i> Bl.	T	E	ใกล้ลำธารใน BB-DF, MXF, EGE	450-1200
<i>F. hirta</i> Vahl var. <i>hirta</i>	L	E	พื้นที่ถูกทำลายใน BB-DF, MXF, EGE	350-1150
<i>F. hispida</i> L. f. var. <i>hispida</i>	TL	E	พื้นที่ถูกทำลายใน BB-DF, MXF, EGE	350-1525
<i>F. microcarpa</i> L.f.	T (st)	E		350-1050
<i>F. racemosa</i> L.	T	D	MXF โดยเฉพาะริมลำธาร	350-500
<i>F. semicordata</i> B-H. ex J.E. Sm.	TL	D	พื้นที่ถูกทำลายใน BB-DF, EGE, EGF-PINE	350-1550
<i>F. subincisa</i> J.E. Sm.	LS	E	พื้นที่ถูกทำลายใน MXF, EGE	825-1400
<i>F. superba</i> (Mig.) Mig.	T	D	MXF, EGF	750-1350

T= ไม้ต้น L= ไม้ต้นขนาดเล็ก (st)= ไม้รััด E=ไม่ผลัดใบ D= ผลัดใบ *ถิ่นอาศัย ค่ายอดสุดอธิบายในบทที่ 2

เห็นได้ว่าไม้ในกลุ่มมะเดื่อและไทรและแตงไทรนี้จำเป็นต่อฟังก์ชันในการขยายพันธุ์ แตงไทรมีอายุสั้นตั้งนั้นในบริเวณป่าต้องมีต้นไทรจากทุกชนิดที่กำลังออกผลอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้แตงไทรเข้าไปวางไข่และผสมเกสรให้ก่อนที่จะตาย ลักษณะเฉพาะอีกอย่างของมะเดื่อและไทรคือยางเหนียว สีขาว ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของไม้ในวงศ์ Moraceae รากขนาดใหญ่ของไม้ในกลุ่มนี้มักพบอยู่เหนือดิน ส่วนรากด้านล่างมักมีขนาดเล็ก เหนียว แข็งแรง มีจำนวนมากเป็นร่างแหแน่น เปลือกของไม้ในกลุ่มนี้มักเรียบ สีเทาอ่อนหรือสีน้ำตาล การจัดเรียงตัวและลักษณะของใบมีหลายรูปแบบ

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

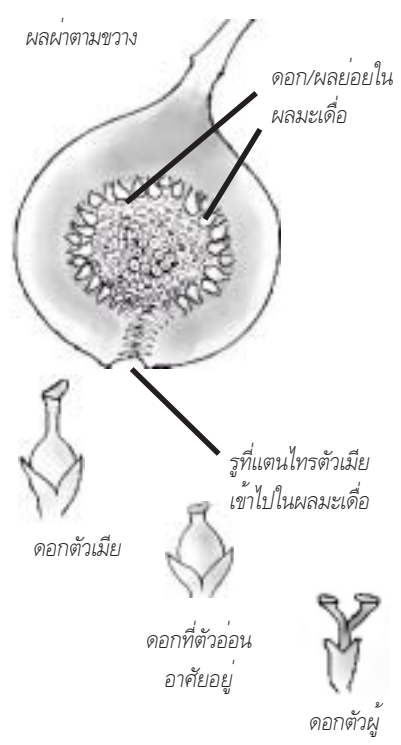
ลักษณะสองอย่างที่ทำให้มะเดื่อและไทรส่วนใหญ่เหมาะสำหรับการเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่ดี ข้อแรกไม้พวกนี้ระบบรากที่แน่นทำให้สามารถรอดชีวิตและเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ที่ถูกรบกวนและสามารถฟื้นตัวได้เร็วหลังถูกไฟไหม้หรือถูกตัด ระบบรากยังทำให้ไม้ในกลุ่มนี้สามารถรักษาใบไว้ได้ตลอดฤดูแล้งโดยยังรากลึกลงไปหาความชื้นในดินชั้นที่ลึกลงไป คุณลักษณะดังกล่าวทำให้ไม้ในกลุ่มนี้เหมาะอย่างมากในการป้องกันการพังทลายของดินและช่วยยึดดินริมฝั่งน้ำ

ข้อที่สองมะเดื่อและไทรเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์หลายชนิด เช่น นก ค้างคาว ลิง ชะนี ชะมด กระรอก หมี กวาง และหมูป่าบางชนิด มะเดื่ออ่อน (*F. subincisa*) เริ่มติดผลตั้งแต่ปีแรกที่ปลูก ในขณะที่กล้าไม้ชนิดอื่นที่ปลูกส่วนใหญ่จะเริ่มติดผลในประมาณปีที่ 6 ในระบบนิเวศเขตร้อนไม้ในกลุ่มนี้มีความสำคัญมาก (keystone species) หน่วยผลของมันช่วยให้สัตว์ที่กินผลไม้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในช่วงที่ผลไม้ชนิดอื่นขาดแคลน ดังนั้นจึงช่วยรักษาประชากรของสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์ในป่าซึ่งมีความสำคัญมากต่อการฟื้นฟูความหลากหลายของพรรณไม้ในป่า มะเดื่อและไทรยังทนทานต่อการเข้าทำลายของแมลงได้ดี

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลที่แก่จัดจากต้นแม่ (สังเกตจากที่นกและกระรอกเริ่มเข้ามากิน) เปิดผลมะเดื่อออกชุดผลย่อยขนาดเล็ก สีน้ำตาลอ่อนออกจากเนื้อ แต่ผลนี้มีเมล็ดบรรจุอยู่ 1 เมล็ด นำเมล็ดลงแช่น้ำคั้นเมล็ดเสียที่ลอยน้ำทิ้ง นำเมล็ดที่จมน้ำมาแช่ลงในกระดาษฟุ้งแดดให้แห้ง 1-2 วัน จากนั้นจึงหว่านเมล็ดห่าง ๆ ลงในภาชนะที่ผสมดินจากป่าและทราย

เก็บเมล็ด	อัตราออก (%)	กรพ. (วัน)	การรอดชีวิต	การเจริญเติบโต	หมายเหตุ
ต.ค.-มี.ค.	60-90	25-58	E	A	ควบคุมวัชพืช ทนไฟ ดึงดูดสัตว์หลังจากปลูก 2-3 ปี
พ.ย.-ม.ค.	>80	49-67	E	E	เริ่มติดผลในปีที่ 6 ดึงดูดสัตว์หลังจากปลูก 2 ปี เรือนพุ่มหนาคลุมวัชพืชได้ดี
ส.ค.	>90	15	E	A	
ธ.ค. - ก.พ.	>60	16	A	A	เริ่มติดผลในปีที่ 6 ดึงดูดสัตว์โดยเฉพาะพวกที่ช่วยกระจายเมล็ดได้ดีมาก
ธ.ค. - ม.ค.	70-80	39	E	E	ควบคุมวัชพืชได้ดีมาก แต่ติดผลช้า
ก.ย.	>35	19	A	E	มักพบขึ้นอยู่ในพื้นที่ที่พื้นดินตามธรรมชาติ
พ.ค.	>90	18	E	A	เริ่มติดผลหลังจากปลูก 3 ปีควบคุมวัชพืชได้ดี พื้นดินได้ดีหลังไฟ
ส.ค.	74-85	22	E	E	ติดผลหลังจากปลูกได้ 6 ปี
ก.พ.	80-90	20-27	E	E	ควบคุมวัชพืชได้ดีมาก พื้นดินได้ดีหลังไฟ เริ่มดึงดูดสัตว์ตั้งแต่ปีที่ 2 แต่เริ่มติดผลในปีที่ 4
ธ.ค.- มี.ค.	>80	52	M	E	ติดผลตั้งแต่ปีที่ 3 หลังปลูก
ส.ค.	>70	50-60	E	E	เริ่มติดผลตั้งแต่ปลูกได้ 1 ปี ดึงดูดสัตว์ได้ดีมาก
พ.ย. - ก.พ.	>80	36	M	E	เริ่มติดผลตั้งแต่ปลูกได้ประมาณ 4.5 ปี

กรพ. ค่ากลางระยะพักตัว E = ดียเยี่ยม A = น่าพอใจ M = อยู่ในเกณฑ์

ในอัตราส่วน 1:1 ต้นกล้าของพวกมะเดื่อและไทรมีขนาดค่อนข้างเล็กและถูกทำลายจากโรคโคนเน่าได้ง่าย การใส่ดินป่าลงในถาดเพาะอาจทำให้เมล็ดได้รับจุลินทรีย์ที่ช่วยป้องกันการเกิดโรคดังกล่าวได้ พืชยาฆ่าเชื้อรา เช่น แคบเทน (Captan) ลงบนผิวดินหลังเพาะเมล็ด และอีกครั้งประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้น วางถาดเพาะไว้ในที่ที่มีร่มเล็กน้อย อัตราการงอกโดยปกติค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 ค่ากลางระยะพักตัวส่วนใหญ่สั้นตั้งแต่ 15-60 วันขึ้นอยู่กับชนิด กล้าไม้ของมะเดื่อและไทรส่วนใหญ่ต้องมีอายุประมาณ 5-10 เดือนจึงจะโตพอที่จะสามารถย้ายลงภาชนะปลูกได้ หลังจากย้ายลงปลูกกล้าไม้ในกลุ่มนี้เจริญเติบโตได้เร็วแต่ส่วนใหญ่มีกต้อรองจนถึงฤดูปลูกที่สองหลังจากเพาะ จึงจะนำไปปลูกในแปลงปลูกได้ (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำ นับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 18-22 เดือน) ดังนั้นถ้าต้องการผลิตกล้าไม้ให้โตทันปลูกภายในหนึ่งปีควรใช้วิธีการปักชำกิ่งแทน วิธีการที่ได้อธิบายไว้ในกรอบที่ 6.2 ใช้ได้ผลดีกับ เตื่อขน (*F. hirta*) และ ไกร (*F. superba*) (ใช้ IBA 3000 ppm กับชนิดแรกเพื่อเร่งให้ออกราก ส่วนชนิดที่สองใช้ IBA : NAA 2:1) (Vongkamjan, 2003) สำหรับชนิดอื่นยังต้องการทดลองเพื่อหาสูตรฮอร์โมนที่เหมาะสมต่อไป

มะเดื่ออุทุมพร
Ficus racemosa

กร่าง *Ficus altissima*

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ในธรรมชาติมะเดื่อและไทรบางชนิดเริ่มต้นชีวิตด้วยการเป็นพืชอิงอาศัยบนต้นไม้อื่น เช่น กร่าง (*F. altissima*) ไม้ในกลุ่มนี้จัดเป็น "ไม้รัดพัน" โดยเติบโตอยู่บนไม้อื่นแล้วสร้างรากเป็นโครงข่ายลงมาปกคลุมต้นที่อาศัยอยู่จนกระทั่งไม้ต้นนั้นตาย เมื่อปลูกไม้ในกลุ่มมะเดื่อและไทรลงในแปลงพื้นหญ้าไม่จำเป็นต้องปลูกไม้สนับสนุนไม้อื่นเพราะไม้พวกนี้สามารถขึ้นบนดินได้ดี เพียงแต่ต้องระวังให้ได้รับแสงที่เพียงพอ ไม้ในสกุล *Ficus* นี้ส่วนใหญ่แข็งแรงและเจริญเติบโตได้ดีโดยไม่ต้องดูแลมาก

ประโยชน์

ไม้มะเดื่อและไทรส่วนมากไม่ได้ถูกตัดเพื่อทำไม้ซุงอย่างไรก็ตามบางชนิดสามารถนำมาใช้ในการก่อสร้างเบา ๆ ลังไม้ อุปกรณ์ในเรือน และใช้เป็นไม้พื้น น้ำยางใช้ทำยาง กาว และสามารถใช้แทนเทียนในการเขียนลายผ้าบาติกได้ นอกจากนี้ในแพทย์แผนโบราณยังใช้น้ำยางบดผสมอีกด้วยด้วยบางชนิดผลเป็นอาหารของมนุษย์ โดยทั่วไปต้นไทรและต้นโพธิ์ (*Ficus religiosa*) มีความสำคัญในทางวัฒนธรรมและศาสนาของประเทศไทยดังนั้นต้นไม้วพวกนี้มักไม่ถูกโค่น

มะเดื่อปล้อง
Ficus hispida

เดื่อไทร *Ficus glaberrima*

***Glochidion kerrii* Craib** **(Euphorbiaceae)**

ไคร้

ไม้ชั้นรองขนาดเล็ก พนม สูงได้ถึง 7 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 7 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

พบกระจายอยู่ตั้งแต่เทือกเขาหิมาลัย อินเดีย จีนทางใต้ จนถึง พม่า และอินโดนีเซีย ในภาคเหนือของประเทศไทย มักพบขึ้นอยู่ในป่าดิบและป่าผลัดใบผสมสนที่ระดับความสูง 550-1450 ม.

ลักษณะเด่น

เปลือก: บาง เรียบ ลอกเป็นแผ่นขนาดเล็ก สีน้ำตาลอ่อนถึงเทา **ใบ:** ใบเดี่ยวออกตรงกันข้ามกันใบ 1-3 มม. ที่ฐานมีหูใบรูปสามเหลี่ยมแคบ ๆ สีขาวติดอยู่ แผ่นใบรูปไข่ 2.2-9 x 1.4-4.5 ซม. เส้นกลางใบมีขนทั้งสองด้าน **ดอก:** ออกเป็นกระจุกสีเขียวอ่อน ดอกตัวผู้เส้นผ่าศูนย์กลาง 4.5-5.5 มม. ดอกเพศเมียขนาดประมาณ 2.5 มม. ภายในแบ่งเป็น 3-4 ช่อง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม **ผล:** ผลแห้งแล้วแตก ลักษณะกลมหัวท้ายแบน 7-8 x 3.5-4 มม. สีเลือดหมูเมื่อสุก เปลือกบาง มี 3-6 เมล็ดต่อผล เมล็ดรูปครึ่งทรงกลม 3.2-3.3 x 2.2-2.8 x 3-3.1 มีเยื่อสีส้มแดงคลุมอยู่ ช่วงเวลาที่ออกไม่แน่นอน แต่มักพบติดในช่วงเดือนกันยายน-กุมภาพันธ์ กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

ถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตของไคร้ในแปลงปลูกอาจไม่ดีเด่นเป็นพิเศษ (อัตราการรอดระยะ 40-50 สูงถึง 75 ซม. หลังฤดูฝนที่ 2) และอัตราการเจริญเติบโตใน 2 ปีแรกค่อนข้างช้า แต่การเจริญเติบโตจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนับจากปีที่ 3 เป็นต้นไป ถึงแม้ว่าจะโตช้าในช่วงแรกแต่ต้นไม้ชนิดนี้ยังมีคุณค่าในแง่ของการควบคุมวัชพืชนอกจากมีเรือนพุ่มหนาที่ช่วยเพิ่มโครงสร้างและความหลากหลายของป่าชั้นรอง นอกจากนี้ยังสามารถดึงดูดสัตว์เข้ามาในพื้นที่ได้ตั้งแต่อายุยังน้อย เพราะเริ่มติดผลตั้งแต่ประมาณ 3 ปีหลังปลูก ใต้ต้นไคร้ที่ปลูกอายุ 5 ปีขึ้นไป ในแปลงพรรณไม้โครงสร้างพบกล้าไม้ธรรมชาติที่กลับมาขึ้นหลายชนิด ไคร้เป็นไม้ที่พื้นตัวได้ดี

หลังถูกไฟไหม้ (ร้อยละ 70 ของต้นไม้อายุ 21 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอรากมากกว่า 15 มม. สามารถฟื้นตัวได้หลังมีไฟเข้า)

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลแก่จากต้นแม่ในเดือนกันยายนหรือตุลาคม แกะเมล็ดออกจากผล เมล็ดมักถูกทำลายโดยแมลงเจาะเมล็ด ดังนั้นจะต้องคัดเลือกเมล็ดด้วยการลอยน้ำเพื่อแยกเมล็ดที่เสียทุกครั้ง เพาะเมล็ดลงถาดที่วางไว้ในที่ที่ร่มบางส่วน ปกติอัตรางอกร้อยละ 40-50 ค่ากลางระยะพักตัว 134 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก ต้นกล้าที่อยู่ในถุงเพาะโตค่อนข้างช้า การใส่ปุ๋ยจึงเป็นสิ่งสำคัญ กล้าไม้มักต้องเลี้ยงไว้ในเรือนเพาะชำจนถึงฤดูปลูกที่ 2 หลังจากเพาะ (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 21-22 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ใช้วิธีการมาตรฐานสำหรับการปลูกและการดูแลกล้าไม้ (บทที่ 7)

ประโยชน์

Gmelina arborea Roxb.

(Verbenaceae)

ไม้เบิกนำ ผลัดใบระยะสั้น ๆ สูงได้ถึง 30 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 64 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

ตั้งแต่เนปาล ปากีสถาน อินเดีย ศรีลังกา และ พม่า
ครอบคลุมอินโดจีนไปจนถึงจีนตอนใต้และเวียดนาม ในภาค
เหนือของประเทศไทยมักพบขึ้นอยู่ประปรายในป่าผลัดใบเต็ง
รัง-ก่อ ป่าผลัดใบผสมสน ป่าเบญจพรรณและป่าดิบผสม
สน ที่ระดับความสูง 350-1,475 เมตร สามารถพบขึ้นอยู่เอง
ตามธรรมชาติในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม

ลักษณะเด่น

เปลือก: บาง เรียบ สีน้ำตาลมีเลนติเซล (ช่องอากาศ)
ขนาดใหญ่ สีเปลือกเปลี่ยนเป็นสีเทาและดอกเป็นแผ่นเมื่อ
อายุมากขึ้น **ใบ:** ใบเดี่ยว ออกตรงกันข้าม ทรงรูปไข่ปลาย
แหลม 13-21 x 13-16 ซม. ด้านบนสีเขียวเข้ม มีต่อม 1 คู่
ที่ฐานใบ ใบด้านล่างสีเทาเงินมีขนยาวมากมาย **ดอก:** เป็นช่อ
มีดอกจำนวนมาก ดอกเป็นหลอดมี 5 กลีบสีเหลืองยาว 2.5-
4.0 ซม. ติดดอกกุมภาพันธ์-มีนาคมเมื่อทั้งใบ **ผล:** ผลมี
เนื้อเมล็ดแข็ง รูปไข่เมื่อสุกสีเหลืองขนาดเฉลี่ย 26 x 18 มม.
ในแต่ละผลมีไฟรื่อหรือหน่วยเมล็ดที่มีช่องย่อย 4 (บางครั้ง
5) ซึ่งส่วนมากมีเพียงไม่เกิน 2 ช่องที่มีเมล็ดอยู่ เมล็ดยาว
6-9 มม. ติดผลมีนาคม-พฤษภาคม
กระจายเมล็ดโดยสัตว์

162 ปูลูกให้เป็นป่า

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

เป็นหนึ่งในพรรณไม้โครงสร้างชั้นดี กล้าไม้เจริญเติบโต
ได้ดีและเร็วในแปลงปลูกทั้งในพื้นที่สูงและพื้นที่ต่ำ (อัตรา
รอดร้อยละ 70 สูงถึง 160-180 ซม. หลังฤดูฝนที่ 2) ทรง
พุ่มที่หนาที่ช่วยควบคุมวัชพืชได้ดี และยังมีนกเข้ามาทำรัง
ในปีที่ 3 หลังปลูก เริ่มออกดอกติดผลในปีที่ 5 หลังปลูก
ผลตั้งตูดนกและสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมหลายชนิด ต้นไม้ชนิด
นี้ฟื้นตัวได้ดีหลังไฟไหม้ (ร้อยละ 80 ของต้นไม้มียายุ 21
เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอรากมากกว่า 90 มม. สามารถฟื้น
ตัวได้หลังมีไฟเข้า)

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสีเหลืองในเดือนเมษายน-มิถุนายน แช่ทิ้งไว้ใน
น้ำหนึ่งคืน จากนั้นชูดเนื้อ นำหน่วยเมล็ด ตากแดด 1-2 วัน
จากนั้นหย่อนลงในน้ำเพื่อแยกเมล็ดที่เสียและลอยน้ำออก
นำหน่วยเมล็ดที่แห้งแล้วเก็บลงในภาชนะที่ปิดสนิทพร้อมซีลิก
เจลเก็บไว้ที่อุณหภูมิห้องนาน 6 เดือน จากนั้นจึงนำหน่วย
เมล็ดมาเพาะช่วงกลางเดือนตุลาคมในสภาพเพาะที่ได้รับแสง
เต็มที่ ป้องกันอย่าให้สัตว์กินเมล็ดเข้าทำลายอัตราออกมา
การรอดร้อยละ 60 ค่ากลางระยะพักตัว 15-35 วัน ย้ายกล้า
เมื่อมีใบแก่คู่แรก ต้นกล้าค่อนข้างเปราะบาง ต่อแมลงเจาะ
ลำต้นและหนอนกินใบใช้ยาฆ่าแมลงและตัดส่วนที่ถูกกินทิ้งไป
กล้าไม้จะโตพร้อมปลูกในเดือนมิถุนายน (ระยะเวลาในเรือน
เพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก ไม่
รวมเวลาในการเก็บเมล็ด 8 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

อย่าปลูกต้นไม้นี้ในที่ร่ม การใช้กระดาษแข็งคลุม
โคนต้นจะช่วยเพิ่มอัตราการรอดให้แก่กล้าไม้ที่ปลูกไม้ชนิดนี้ถูก
ทำลายโดยแมลงปีกแข็งได้ง่าย

ประโยชน์

ไม้ซ้อสามารถใช้เป็นเยื่อกระดาษไม้อัดไม้แผ่นบาง และงานแกะสลักไม้
ใช้ทำถ่านและฟืน

Heynea trijuga Roxb. ex Sims

(Meliaceae)

ตาเลื้อย

ชื่อพ้อง: *Trichilla connaroides* (Wight & Arn.) Benth.

ไม้ไม่ผลัดใบขนาดกลาง สูงได้ถึง 15-20 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก ถึง 45 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากอินเดียถึงอินโดจีน จีนตอนใต้ มลายู สุมาตรา บอร์เนียวและฟิลิปปินส์ ในภาคเหนือของประเทศไทยพบขึ้นประปรายในป่าเบญจพรรณ ป่าดิบ และป่าไม่ผลัดใบผสมสน ส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับความสูงมากกว่า 1,000 เมตร

การเพาะกล้าไม้

ตัดผลสุก (ผลเริ่มแตก) จากต้นแม่ในเดือนพฤศจิกายน แกะเนื้อสีขาวที่หุ้มเมล็ดออกล้างเมล็ดให้สะอาด เพาะลงในถาดเพาะวางไว้ในที่มีแสงรำไร เมล็ดงอกค่อนข้างช้า (ค่ากลางระยะพักตัว 96 วัน) และงอกไม่พร้อมกัน แต่อัตราการงอกสูง (ร้อยละ 80) กล้าไม้ในระยะแรกโตช้าควรให้ปุ๋ยเพื่อเร่งการเจริญ ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก กล้าไม้เกิดโรคใบหงิกจากไวรัสได้ง่าย (ถ้าเป็นให้ตัดแต่งกิ่งที่เป็นโรคทิ้งไป) แมลงเจาะลำต้นและหนอนผีเสื้อ กล้าไม้สูงได้ขนาดปลูกในฤดูปลูกที่สองหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกแปลงปลูก 20 เดือน)

ลักษณะเด่น

เปลือก: มีรูอากาศ เปลือกสีน้ำตาลเข้มแตกเป็นร่องตื้น ๆ **ใบ:** ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ ใบย่อยออกตรงกันข้าม แผ่นใบรูปไข่หรือรูปรี 12-22 x 5-9 ซม. ขอบใบเรียบหรือโค้ง ใบอ่อนสีแดง **ดอก:** ดอกขนาดเล็กจำนวนมากสีขาวหรือครีม ออกเป็นช่อใหญ่ที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง ติดดอกกุ่มมาพันธ์-มีนาคม **ผล:** ผลกลมหรือเป็น 2 พู สีแดงเข้ม (13.4 x 12.2 x 11.8 มม.) เปลือกบางแตกออกเป็นสองซีกเมื่อแก่ แต่ละซีกมี 1 เมล็ด เมล็ดสีดำเกลี้ยง (10.4 x 9.6 x 8.9 มม.) มีเนื้อสีขาวหุ้ม ติดผล สิงหาคม-พฤศจิกายน กระจายเมล็ดโดยสัตว์

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ใช้วิธีการมาตรฐานสำหรับการปลูกและการดูแลกล้าไม้

ประโยชน์

ไม้ใช้เป็นไม้พิน เปลือกและใบใช้เป็นยาสมุนไพรของไทย ผลกินได้

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

เป็นพรรณไม้โครงสร้างในระดับที่ยอมรับได้ หลังปลูกลงแปลงกล้าไม้มีอัตราการรอดสูงและโตเร็วพอสมควร (อัตรารอดมากกว่าร้อยละ 70 สูง 1-2 ม. หลังฤดูฝนที่ 2) ไม้ชนิดนี้ช่วยเพิ่มความสมบูรณ์ให้แก่ไม้ชั้นรองและสามารถควบคุมวัชพืชได้ดี เริ่มออกดอกติดผลตั้งแต่ในปีที่ 3 หลังปลูก และจากปีที่ 6 พบกล้าไม้ธรรมชาติชนิดอื่นเข้ามาเจริญเติบโตอยู่บริเวณใต้ต้นของตาเลื้อยที่ปลูกไว้ต้นไม้ชนิดนี้พื้นตัวได้พอสมควรหลังถูกไฟไหม้ (ร้อยละ 67 ของต้นไม้ที่มีอายุ 21 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอรากมากกว่า 50 มม. รอดชีวิตหลังถูกไฟป่า)

Hovenia dulcis Thunb.

หมอนหิน

(Rhamnaceae)

ไม้ผลัดใบ ขนาดใหญ่ ทั่วประเทศไทย สูงได้ถึง 30 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 50 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

พบจากเทือกเขาทิวเขาถึงทางเหนือของประเทศไทย จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ในภาคเหนือของประเทศไทยถือเป็นไม้หายาก (Maxwell, 1994) พบในป่าดิบ โดยเฉพาะบริเวณริมลำธาร ที่ระดับความสูง 1,025-1,325 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: เปลือกหนาสีเทาหรือน้ำตาลแตกเป็นร่องแคบ ๆ ตามยาว ร่องที่แตกสีแดงอิฐ **ใบ:** ใบเดี่ยว เวียนสลับ แผ่นใบบาง รูปไข่หรือรูปรี 11-14 x 5-9 ซม. ขอบใบหยัก ละเอียด **ดอก:** ดอกเป็นช่อกระจุก มีดอกจำนวนมาก สีเขียวครีม ขนาดเล็ก (2.5 มม.) ติดดอกมีนาคม-พฤษภาคม **ผล:** เรียวโค้ง ยาว 2-3 มม. ก้านช่วงบนพองออกมีเนื้อชุ่มน้ำ สีเขียวเมื่อผลยังไม่สุกและเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแดงหรือดำเมื่อผลสุก ผลแห้งแตก (แบบแคปซูล) เมื่อสุกสีน้ำตาลหรือดำ และจะแห้งเมื่อแก่จัด 7- 8.5 x 6-7.5 มม. มี 3 พู แต่ละพู มี 1 เมล็ดสีดำเกลี้ยง (5-6 x 5-6 มม.) ติดผลสิงหาคม-กุมภาพันธ์ กระจายเมล็ดด้วยนก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นกเป็ดน้ำ (Hitchcock and Elliott, 1999)

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

หมอนหินจัดเป็นพรรณไม้โครงสร้างชั้นเยี่ยม หลังปลูกลงแปลงกล้าไม้มีอัตราการรอดสูง (มากกว่าร้อยละ 80 หลังฤดูฝนที่ 2) และโตเร็ว (สูงมากกว่า 1.5 ม.) มีเรือนยอดกว้างช่วยควบคุมวัชพืชได้ดี และตั้งดูดีให้ร่มเงาทำรังในปีที่ 4 หลังปลูก ต้นไม้ชนิดนี้ทิ้งใบในฤดูแล้งทำให้ทนทานต่อความแห้งแล้งได้ดีเมื่อถูกฟันหรือถูกไฟไหม้สามารถแตกยอดใหม่ได้ (ร้อยละ 72 ของต้นไม้ที่มีอายุ 21 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอราก มากกว่า 42 มม.) ผลแก่และก้านที่มีเนื้อของหมอนหินเป็นที่ชื่นชอบของนก แต่ต้องใช้เวลารูปลูกนานกว่า 8 ปีจึงจะเริ่มออกดอก

การเพาะกล้าไม้

ตัดผลสีน้ำตาล หรือดำ จากต้นแม่ในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน (ทันทีที่ผลสุก) แกะเมล็ดออกจากผลแห้ง แชเมล็ดลงในน้ำแยกเมล็ดที่ลอยน้ำออกทิ้งเพาะลงในถาดเพาะทันที วางไว้ในที่ร่ม (ได้รับแสงประมาณร้อยละ 25) ป้องกันไม่ให้หนูเข้าทำลาย การงอกไม่ค่อยแน่นอน แต่เมล็ดมักงอกพร้อมกันทั้งหมด อัตราการงออกร้อยละ 50-70 ค่ากลางระยะพักตัว 45-90 วัน รดน้ำทุกวันและย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก (ดีที่สุดคือประมาณมกราคมหรือกุมภาพันธ์) ใส่ปุ๋ยบ่อย ๆ กล้าไม้โตเร็วเมื่ออยู่ในถุงปลูกและต้นกล้าสูงได้ขนาดปลูก (30 ซม.) ในฤดูปลูกแรกหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 8-9 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้ชนิดนี้โตได้ดีถึงแม้ไม่มีการดูแลหลังปลูกมากนัก แต่จะยิ่งโตเร็วขึ้นถ้าได้รับปุ๋ย

ประโยชน์

ไม่เหมาะสำหรับทำเยื่อกระดาษ ก้านผลที่พองออกใช้เป็นยาแผนโบราณ แก้อาการเมาค้าง

Lithocarpus elegans (Bl.) Hatus. ex Soep.

กอหมน

(Fagaceae)

ไม้ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ไม้ผลัดใบ ทนร่ม สูงได้ถึง 15-20 ม.

พื้นที่ที่พบ

จากทางเหนือของอินเดีย เนปาล ปากีสถานและพม่า ไปจนถึงยูนาน อินโดจีน ไทย แหลมมลายู อินโดนีเซียและบอร์เนียว ในภาคเหนือของประเทศไทยพบได้บ่อยในป่าผลัดใบผสมไม้ ป่าเบญจพรรณและป่าไม้ผลัดใบผสมสน ที่ระดับความสูง 450-1,450 เมตร พบกลับมากขึ้นได้ดีในพื้นที่ป่าเต็งรัง-ก้อเลื่อมไหมที่มีการกั้นไฟ

ลักษณะเด่น

เปลือก: เปลือกหนา สีเทาหรือน้ำตาล มีรอยแตกตามยาว **ใบ:** ใบเดี่ยว เวียนสลับ แผ่นใบ รูปไข่หรือรูปรี 10-20 x 4-8 ซม. หนาเหนียว ขอบใบเรียบ **ดอก:** ออกเป็นกระจุกบนช่อดอกที่ตั้งขึ้น ดอกตัวผู้และตัวเมียอยู่แยกช่อบนต้นเดียวกัน ดอกขนาดเล็กสีครีม ออกดอกมีนาคม-ตุลาคม **ผล:** ผลเปลือกแข็งแบบก้อ อยู่เป็นพวงแน่นไม่มีก้าน ผลกลมแบน สีน้ำตาลเมื่อแก่ 1.5- 2.5 ซม. กาบหุ้มผล (cupule) มีเกล็ดเล็ก ๆ เป็นวงหุ้มอยู่น้อยกว่าครึ่งผล ติดผล กรกฎาคม-ตุลาคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กล้าไม้ที่ปลูกลงแปลงมีอัตราการรอดในระดับที่ยอมรับได้และเจริญเติบโตดีมาก (อัตราการรอดร้อยละ 56 สูงมากกว่า 2.2 ม. หลังฤดูฝนที่ 2) พุ่มค่อนข้างแคบแต่หนาทำให้ควบคุมวัชพืชได้ดี ผล (โดยเฉพาะที่ยังไม่แก่จัด) เป็นที่ชื่นชอบของสัตว์ป่า เช่น กระรอก หมูป่า กวาง และสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดอื่น ๆ แต่หลังจากปลูก 4 ปีกอหมนยังไม่ออกดอก

การเพาะกล้าไม้

เก็บเมล็ดที่ร่วงอยู่บนพื้นในเดือนกันยายน แกะกาบหุ้มผลออก ใส่ลงในน้ำเพื่อแยกเมล็ดดี (เมล็ดที่จม) นำมาเพาะ

ลงในถาดเพาะวางไว้ในที่มีแสงรำไร ใช้ตะแกรงลวดคลุมเพื่อป้องกันการเข้าทำลายของหนู เมล็ดงอกช้าและทยอยงอกจนถึง 270 วัน (ค่ากลางระยะพักตัว 140 วัน) อัตราการงอกสูงร้อยละ 50-70 ทยอยย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก กล้าไม้โตช้าในระยะแรกแต่เร่งการเจริญได้โดยให้ปุ๋ย กล้าไม้สูงได้ขนาดปลูกในฤดูปลูกที่สองหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 21 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ใช้วิธีการมาตรฐานสำหรับการปลูกและการดูแลกล้าไม้ (บทที่ 7) แต่ไม่ต้องใช้กระดาษเชิงคลุมโคนต้นเพราะจะทำให้การเจริญเติบโตในแปลงลดลง

ประโยชน์

ไม้ทนทานเหมาะสำหรับใช้ก่อสร้าง นอกจากนั้นยังใช้ทำพื้น ถ่าน หรือเพาะเห็ดได้

Macaranga denticulata (Bl.) M.-A.
(Euphorbiaceae)

ตองเตบ

ไม้เบิกนำขนาดกลาง ไม้ผลัดใบ สูงได้ถึง 20 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก 40 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากหิมาลัยตะวันออกถึง ศรีลังกาและ อินโดจีน จีนทาง
ใต้ ไทย ลาว แลวมมลายู สุมาตรา และชวา ในภาคเหนือ
ของประเทศไทยพบได้บ่อยในป่าเสื่อมโทรมและพื้นที่ที่กัลปังหา
พื้นตัวของป่าดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าผลัดใบผสมไผ่หรือ
ตามริมถนนและลำธาร ที่ระดับความสูง 500-1,400 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: เปลือกบางสีน้ำตาล มีรอยแตกและมีรอยแผล
จากใบ **ใบ:** ใบเดี่ยว เวียนสลับ หูใบสีแดงก้านใบติดที่ด้าน
หลังใบ **ดอก:** ดอกขนาดเล็ก แยกเพศ ดอกตัวผู้เป็นช่อ
แยกแขนง ค่อนข้างกลม ในแต่ละช่อแยกเป็นประมาณ 6
กลุ่ม ดอกตัวเมียออกเป็นช่อ ออกดอกมีนาคม-สิงหาคม
ผล: ผลแห้งแตก (capsule) 3-5 x 5-6 มม. เปลือกเรียบ
สีน้ำตาล ถึงน้ำตาลเข้มเมื่อสุก แตกเป็น 2 ส่วนแต่ละช่องมี
เมล็ด 1 เมล็ด 3-4 x 3-4 มม. ติดผล กรกฏาคม-ธันวาคม
กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

ตองเตบเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่ดีมากเพราะเจริญเติบโต
ได้ดีในพื้นที่เสื่อมโทรมสามารถสูงได้มากกว่า 2.5 ม. หลัง
ฤดูฝนที่ 2 และสูงมากกว่า 4 ม. หลังฤดูฝนที่ 4 ใบขนาดใหญ่
ของตองเตบเป็นพุ่มหนาที่ควบคุมวัชพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ
เริ่มออกดอกได้ตั้งแต่ปีที่ 2 หลังปลูก ผลดีงูด
หนักได้ดี สมเสร็จชอบกินใบพืชชนิดนี้

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลในเดือนตุลาคมเมื่อผลเริ่มแตก ล้างเนื้อเหนียว ๆ
ออกจากเมล็ดแล้วตากแดดให้แห้งประมาณ 2-3 วันจากนั้น
แช่ในกรดซัลฟูริกเข้มข้นนาน 2 นาที แล้วล้างกรดออกให้
หมด เพาะลงในถาดกลบด้วยดินชั้น ๆ วางไว้กลางแดด
เมล็ดงอกได้เร็วและงอกพร้อมกัน อัตราการงอกสูงร้อยละ
90 ค่ากลางระยะพักตัว 19 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก
ถ้าพบรากดำบนต้นกล้าให้กำจัดต้นกล้านั้นทิ้งแล้วพบต้นกล้า
ที่เหลือด้วยยาฆ่าเชื้อรา กล้าไม้สามารถปลูกได้เมื่อสูง
ประมาณ 30 ซม. ในฤดูฝนแรกหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลา
ในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลง
ปลูก 19 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้ตองเตบดูแลค่อนข้างยาก ต้องระมัดระวังเพื่อ
ป้องกันการตายหลังปลูก ต้นกล้าเจริญเติบโตได้ดีขึ้นเมื่อใช้
กระดาดะกลองคลุมโคนต้น ไม้ชนิดนี้ไม่ค่อยทนไฟจึงควร
ปลูกในพื้นที่ที่มีการป้องกันไฟที่ดีเท่านั้น

ประโยชน์

ไม้เหมาะสำหรับใช้ในงานก่อสร้างเบา ๆ ระยะเวลาสั้น หรือ
ทำลังไม้ ในทุ่งร้างที่มีตองเตบขึ้นอยู่มากดินจะดีขึ้นและถ่าน
นำพื้นที่ดังกล่าวมาปลูกข้าวผลผลิตที่ได้จะสูงขึ้นด้วย

Machilus kurzii King ex Hk. f.

ตองหอม

(Lauraceae)

ไม้ต้นหรือไม้ขนาดเล็ก ไม้ผลัดใบ ขนาดกลาง สูงประมาณ 15 ม. (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก 60 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากอินเดียถึงทางใต้ของจีน (ทิเบต ยูนาน) และอินโดจีน ในภาคเหนือของประเทศไทยพบได้ทั่วไปในป่าเบญจพรรณ ป่าดิบ และป่าไม้ผลัดใบผสมสน โดยเฉพาะในป่าชั้นที่สองที่ กำลังฟื้นตัว ที่ระดับความสูง 550-1,500 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: เปลือกสีน้ำตาล แตก **ใบ:** ใบเดี่ยว เวียนสลับ ใบรูปหอกหรือรูปรีแคบ หัวท้ายเรียว บาง เหนียว เรียบ เส้นกลางใบเห็นชัดทางด้านล่าง **ดอก:** ออกเป็นช่อยาว ดอกขนาดเล็ก สีขาวขิม ออกดอก กุมภาพันธ์-เมษายน **ผล:** มีเนื้อสีเข้มแข็ง (drupe) รูปไข่ เมื่อสุกสีดำมัน กลีบเลี้ยงติดอยู่กับผลตลอด มีเมล็ดผลละ 1 เมล็ด 6 x 7 มม. ติดผล มีก้านยาว-ก้านยวน กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

เมื่อปลูกลงแปลงตองหอมมีอัตราการรอดสูงและโตเร็ว (อัตราการรอดมากกว่าร้อยละ 65 และ สูงเฉลี่ยมากกว่า 1.8 เมตรหลังฤดูฝนที่ 2) พุ่มกว้างพอสมควรและช่วยขบขมุ วัชพืชได้ปานกลาง เริ่มออกดอกติดผลในปีที่ 3 หลังปลูก ผลที่มีเนื้อมากช่วยดึงดูดสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดได้ดี นักใช้ต้นไม้ชนิดนี้เป็นที่ทำรังตั้งแต่ตองหอมมีอายุได้ประมาณ 5 ปี ในแปลงปลูกพรรณไม้โครงสร้างพบกล้าไม้ตองหอมกลับเข้ามาในพื้นที่ได้เองตามธรรมชาติ

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสดที่ร่วงลงมาในเดือนกรกฎาคม แกะเนื้อออก แช่เมล็ดลงในน้ำและขัดเมล็ดที่ลอยทิ้งไปฝั่งเมล็ดให้แห้ง จากนั้นเพาะลงในถาดเพาะไว้ในที่ร่ม เมล็ดงอกไม่พร้อมกัน และอัตราการงอกค่อนข้างต่ำ (ประมาณร้อยละ 30) จึงควรเก็บ

และเพาะเมล็ดจำนวนมาก ค่ากลางระยะพักตัว 108-178 วัน ทอยย้ายกล้าเมื่อมีใบแก่คู่แรก กล้าไม้ชนิดนี้โตช้า และต้องเลี้ยงไว้ในเรือนเพาะชำจนถึงฤดูปลูกที่ 2 หลังจากเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ด ถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 23 เดือน) จึงยังต้องศึกษาหาวิธีการเร่งการเจริญเติบโตของต้นกล้าต่อไป

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ใช้วิธีการมาตรฐานสำหรับการปลูกและการดูแลกล้าไม้ (บทที่ 7) แต่กำจัดวัชพืชรอบต้นต่อไปจนถึงฤดูแล้ง

ประโยชน์

ไม้ใช้เป็นฟืนได้ดีมาก ในประเทศอินเดียมีการปลูกตองหอมเพื่อนำใบมาใช้เลี้ยงไหม (*Antherea assama*) ซึ่งให้เส้นไหมสีเหลืองทอง

Magnolia baillonii Pierre (Magnoliaceae)

จำปีป่า

ชื่อพ้อง: *Michelia baillonii* (Pierre) Fin & Gagnep., *Paramichelia baillonii* (Pierre) Hu

ไม้ต้นขนาดใหญ่ผลัดใบช่วงสั้น ๆ สูงได้ถึง 35 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 1 เมตร)

พื้นที่ที่พบ

ยูนานและอินโดจีน (พม่า ไทย กัมพูชา เวียดนาม) ในภาคเหนือของประเทศไทยพบอยู่ปานกลางในป่าเบญจพรรณและป่าดิบ ที่ระดับความสูง 650-1,350 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: หนา สีน้ำตาล ล่อนเป็นชิ้นเล็ก ๆ แยกตามแนวยาว **ใบ:** ใบเดี่ยว เวียนสลับ ใบรูปรีหรือรูปไข่หรือ รูปหอก 6-22 x 4-8 ซม. **ดอก:** ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ กลิ่นหอม กลีบดอก 18-21 วงละ 6 กลีบ สีครีม ติดดอก มิถุนายน- ตุลาคม **ผล:** ผลกลุ่ม เปลือกแข็งแตกออกเมื่อแก่ 6-10 x 4-5 ซม. เปลือกหุ้มตรงไปก่อนเหลือแต่ส่วนแกน เมล็ดสีดำขนาด 9 x 2 มม. มีเนื้อหุ้มเมล็ดสีแดงส้ม มีเนื้อหุ้มเมล็ดแข็ง (drupe) รูปไข่ เมล็ดสีดำมัน กลีบเลี้ยงติดอยู่กับผลตลอด มีเมล็ดผลละ 1 เมล็ด 6 x 7 มม. ออกผล มิถุนายน-กันยายน กระจายเมล็ดโดยนก กระรอก

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

จำปีป่าเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่ดีมาก กล้าไม้ที่ปลูกมีอัตราการรอดอยู่ในระดับที่ยอมรับได้และเจริญเติบโตดีมาก (อัตราการรอดเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 65 และสูงมากกว่า 2 ม. หลังฤดูฝนที่ 2) มีพุ่มกว้างหนา (มากกว่า 1.5 เมตร) ช่วยควบคุมวัชพืชได้ดี กลิ่นหอมของเมล็ดดึงดูดแมลงและนกให้เข้ามากิน แต่ยังไม่พบว่าจำปีป่าที่ปลูกซึ่งมีอายุน้อยกว่า 5 ปีออกดอก ต้นไม้ชนิดนี้พื้นตัวได้ดีหลังไฟไหม้ (ต้นไม้ที่มีอายุ 21 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอรากมากกว่า 42 มม. อัตรารอดมากกว่าร้อยละ 70) พบกล้าจำปีป่าขึ้นมาขึ้นเองในแปลงปลูกพรรณไม้โครงสร้างที่มีอายุตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

การเพาะกล้าไม้

ตัดผลจากต้นในเดือนกรกฎาคม - สิงหาคมเมื่อผลเริ่มร่วง จากนั้นแกะเมล็ดออก ชัดเนื้อสีแดงส้มออกแช่เมล็ดไว้ในน้ำ 24 ชั่วโมง คัดเมล็ดเสียที่ลอยน้ำทิ้ง ตากแดด 1-2 วัน จากนั้นเพาะลงในถาด กลบบาง ๆ ไว้กลางแดด ใช้ดินป่าและทรายผสมเป็นวัสดุเพาะในอัตราส่วน 1:1 เพื่อลดการเกิดโรคโคนเน่า ป้องกันการเน่าจากการเข้าทำลายของหนู เมล็ดงอกช้าและงอกไม่พร้อมกัน อัตราการงอกประมาณร้อยละ 30 ค่ากลางระยะพักตัว 100 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก ถ้าพบเปลือกเข้าทำลาย ให้กำจัดต้นที่มีเปลือกแล้วพ่นยาฆ่าแมลงให้ต้นกล้าที่เหลือ กล้าไม้ในถุงปลูกโตเร็วในเรือนเพาะชำและมักโตได้ขนาดปลูกในฤดูปลูกแรกหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 11 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้ชนิดนี้เจริญเติบโตดีขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อมีการคลุมโคนต้นด้วยกระดาษกล่อง

ประโยชน์

ไม่สามารถใช้ในการก่อสร้างและทำเฟอร์นิเจอร์ได้ ดอกมีกลิ่นหอมจึงนิยมปลูกในสวน

Manglietia garrettii Craib (Magnoliaceae)

มณฑาแดง

ไม้ไม่ผลัดใบหรือผลัดใบระยะสั้นขนาดกลาง สูงได้ถึง 20 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก ถึง 41 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากจีนตอนใต้และไทยจนถึงเวียดนาม ในภาคเหนือของประเทศไทยพบได้ปานกลางในป่าดิบที่สมบูรณ์ ที่ระดับความสูง 1,050-1,600 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: บาง เรียบ สีเทา เมื่ออายุมากมีตุ่มช่องอากาศเห็นได้ชัดเจน **ใบ:** ใบเดี่ยว เวียนสลับ แผ่นใบหนาเหนียวรูปไข่หรือรูปรี 18-34 x 8-12 หูใบขนาดใหญ่ มีขน รอยแผลเป็นจากหูใบเห็นได้ชัดเจนบนเปลือก ก้านใบ 3-5 ซม. มีขนสีน้ำตาล **ดอก:** ดอกเดี่ยว ออกที่ปลายกิ่ง ดอกสมบูรณ์เพศ ยาว 5.5-6.5 ซม. กลีบดอก 9 กลีบสีแดงม่วง ก้านดอกยาว 1.5-4 ซม. มีเกสรตัวผู้และตัวเมียจำนวนมาก ออกดอกมีนาคม-เมษายน **ผล:** ผลกลุ่มประกอบด้วยผลเปลือกแข็งจำนวนมาก สีเขียวอมเหลืองเมื่อผลอ่อน ผลแก่สีเลือดหมูถึงสีน้ำตาลคล้ายไม้ 95 x 60 มม. แต่ละช่องของผลเปลือกแข็งมี 1 เมล็ดสีดำ 10 x 4 มม. มีเนื้อสีแดงหุ้ม เมล็ดติดอยู่กับผลด้วยเยื่อที่เป็นเส้นบาง ๆ ติดผลกันยาวนาน-พฤศจิกายน กระจายเมล็ดโดยนก

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

ศักยภาพในการเป็นพรรณไม้โครงสร้างแค่ในระดับพอใช้ แต่สามารถปลูกในพื้นที่ป่าไม่ผลัดใบเสื่อมโทรมเพื่อเพิ่มโครงสร้างของความหลากหลายให้แก่เรือนยอดของป่าได้ อัตรารอดก่อนข้างต่ำเมื่อปลูกลงแปลง (ประมาณร้อยละ 50) แต่ต้นที่รอดเจริญเติบโตได้ดี (ประมาณ 1.5 เมตร หลังฤดูฝนที่ 2 และ สูงกว่า 5 เมตรหลังฤดูฝนที่ 5) มีพุ่มหนากว้างทำให้ควบคุมวัชพืชได้ดี เมล็ดตั้งตูดนกและกระรอกได้ดี แต่หลังจากปลูก 7 ปี ยังไม่พบว่ามีการออกดอก พบกล้าไม้ธรรมชาติหลายชนิดมาขึ้นใต้ต้นมณฑาแดงในฤดูฝนที่ 6 หลังปลูก

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลเมื่อผลเริ่มแตกออกในเดือนตุลาคม ตากแดดให้แห้งแกะเมล็ดออก ชักเนื้อสีแดงส้มออกแช่เมล็ดลงในน้ำ คัดเมล็ดเสียที่ลอยน้ำทิ้ง ตากแดด 1 วัน จากนั้นเพาะลงในถาดไว้ในที่ร่มป้องกันสภาพเพาะจากการเข้าทำลายของหนูและกระรอก เมล็ดงอกช้าและทยอยงอกไม่พร้อมกัน อัตราการงอกร้อยละ 65-75 ค่ากลางระยะพักตัว 47 - 81 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้คู่แรก ในเรือนเพาะชำกล้าไม้ในถุงปลูกโตก่อนข้างช้าและโตได้ขนาดปลูก (ประมาณ 50 ซม.) ในฤดูปลูกที่สองหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 20 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้เจริญเติบโตดีขึ้นเมื่อมีการคลุมโคนต้นด้วยกระดาดแข็งเวลาปลูกและใส่ปุ๋ยบ่อย ๆ ยังต้องมีการทดลองเพิ่มเติมเพื่อหาวิธีเพิ่มอัตราการรอดหลังปลูกลงแปลง

ประโยชน์

ไม้เนื้อแข็งน้ำหนักเบาใช้สำหรับก่อสร้าง
ทำเฟอร์นิเจอร์ ไม้แผ่นบาง ไม้อัด
และงานหัตถกรรม

Melia toosendan Sieb. & Zucc.

เลี่ยน

(Meliaceae)

ไม้เบิกนำขนาดกลาง ผลัดใบระยะสั้น สูงได้ถึง 25 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 47 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากพม่าถึงทางเหนือของไทย อินโดจีน จีนตอนใต้และญี่ปุ่น ในภาคเหนือของประเทศไทยมักพบในป่าไม่ผลัดใบและป่าเบญจพรรณที่กำลังฟื้นตัว ที่ระดับความสูง 700-1,450 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: บาง สีน้ำตาลเทา มีร่องตื้น ๆ **ใบ:** ใบเวียนสลับ ใบประกอบแบบขนนก 2-3 ชั้น ใบย่อยรูปไข่ 3-7 x 1-2 ซม. ปลายเรียวแหลม ขอบใบเป็นซี่หยัก **ดอก:** ดอกออกเป็นช่อจากซอกใบที่ปลายกิ่งจำนวนมาก กลีบดอกสีขาว (ประมาณ 10 มม.) ออกดอก มกราคม-มีนาคม **ผล:** มีเนื้อเมล็ดแข็ง สีเหลืองเมื่อสุก 25 x 22 มม. ในผลมีหน่วยที่มีเปลือกแข็ง แต่ละหน่วยอาจมี 5 เมล็ด เมล็ดสีดำ 6 x 3 มม. ติดผลตุลาคม-มีนาคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

เป็นพรรณไม้โครงสร้างที่เตี้ยและโตเร็วที่สุดในแปลงปลูกของหน่วยวิจัยการฟื้นฟูป่า กล้าไม้มีอัตราการสูงมาก การย่อยสลาย 90 และสูงถึง 5-7 เมตร หลังฤดูฝนที่ 2 ไม่นานนี้จะมีพุ่มกว้าง (มากกว่า 2.5 เมตร) ทำให้เรือนยอดปิดได้เร็ว

ประโยชน์

ไม้ใช้เป็นไม้พื้ สารสกัดจากผลใช้เป็นยาฆ่าแมลงและใช้ในยาสมุนไพรของจีน มีฤทธิ์แก้ปวด ฆ่าหนองพยาธิและ ขับยั้งเชื้อรา แต่ปริมาณที่ให้ฤทธิ์ใกล้เคียงกับที่ทำให้เกิดพิษ การกินผล 5-6 ผล อาจทำให้ผู้ใหญ่เสียชีวิตได้

และควบคุมวัชพืชได้ดี เริ่มออกดอกในปีที่ 4 และติดผลในปีที่ 5 หลังปลูก ผลเป็นอาหารของแก้ง ดึงดูดนกได้ดี พบนกถึง 24 ชนิด เข้ามาใช้ประโยชน์จากไม้ชนิดนี้เป็นประจำ ซึ่งรวมถึงนกปรอดทั้ง 5 ชนิด ซึ่งมีความสำคัญในการกระจายเมล็ดพันธุ์ ดอกมีกลิ่นหอมดึงดูดแมลงจำนวนมาก พืชตัวได้ดีหลังไฟไหม้ (อัตราการรอดระยะ 70-100 ในต้นไม้ที่มีอายุปลูก 21-33 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอรากมากกว่า 5 มม.)

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลลีเหียงที่ร่วงอยู่บนดินช่วงตุลาคม-พฤศจิกายน ตากแดดให้แห้ง ใช้มีดแกะเปลือกแข็งออกให้เหลือแต่เมล็ดเพาะเมล็ดลงในดินป่าที่ผสมกับทรายในอัตราส่วน 1:1 เพื่อป้องกันการเกิดโรคโคนเน่า กลบด้วยดินบาง ๆ เมล็ดสามารถงอกได้เร็ว อัตราการงอกร้อยละ 70 ค่ากลางระยะพักตัว 15 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแท้ทุกแรก (ประมาณมกราคม) ระวังการเข้าทำลายของหนอนผีเสื้อและเชื้อรา ไม้ต้องใส่ปุ๋ยหรือตัดแต่งกล้าไม้ (ยกเว้นถ้าแสดงอาการขาดธาตุอาหาร) กล้าไม้โตเร็วและโตได้ขนาดพร้อมปลูก (ประมาณ 30 ซม.) ในฤดูปลูกแรกหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 7-8 เดือน) ทำให้กล้าแกร่ง โดยวางไวกลางแดดและลดการให้น้ำอย่างน้อย 6 สัปดาห์ก่อนปลูก

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กล้าไม้กระทบกระเทือนได้ง่ายระหว่างการขนย้ายจึงต้องใช้ความระมัดระวัง แต่หลังปลูกต้องการการดูแลน้อยเจริญเติบโตดีขึ้นเมื่อคลุมโคนต้นและประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีเมื่อหยุดเมล็ดแปลงโดยตรง

Nyssa javanica (Bl.) Wang.

คางคก

(Nyssaceae)

ไม้ขนาดใหญ่ ไม้ผลัดใบหรือผลัดใบระยะสั้น สูงได้ถึง 30-40 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 90 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากอินเดียและพม่าจนถึงไทย อินโดจีน ทางใต้ลงไปถึงแหลมมลายู สุมาตรา ซาและบอร์เนียว ในภาคเหนือของประเทศไทยพบมากในป่าไม้ผลัดใบและป่าเบญจพรรณโดยเฉพาะริมลำธาร ที่ระดับความสูง 550-1,400 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: หนา แตกตามแนวยาวเป็นชิ้น ๆ สีเทาน้ำตาล
ใบ: ใบเวียนสลับ ใบเดี่ยวรูปรีหรือรูปไข่ 13-22 x 6-12 ซม. ใบอ่อนมีขนสีเงินปกคลุมหนาแน่น ไม่มีหูใบ **ดอก:** ดอกออกเป็นช่อในซอกใบ ดอกตัวผู้และดอกสมบูรณ์เพศแยกกัน ดอกขนาดเล็กสีเหลืองเขียว ติดดอก กุ่มภาพันธุ์-เมษายน
ผล: ผลรูปไข่ เนื้อนุ่ม เมื่อกสุกสีแดงส้มเข้ม 18-20 x 12-15 มม. มีหน่วยผล 1 หน่วยภายในมีเมล็ดเพียงเมล็ดเดียว เมล็ดสีน้ำตาลอ่อน แบน 15 x 8-10 มม. มีเนื้อสีแดงหุ้มติดผล เมษายน-สิงหาคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

จัดเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่อยู่ในระดับยอมรับได้กล้าไม้ที่ปลูกในพื้นที่เสื่อมโทรมมีอัตราการรอดต่ำแต่เจริญเติบโตดีมาก (อัตราการรอดอยู่ 50-60 และ สูงถึง 2-2.8 เมตร หลังฤดูฝนที่ 2) ไม้ชนิดนี้สร้างพุ่มกว้างหนา (มากกว่า 160-200 ซม.) ช่วยควบคุมวัชพืช หนาบอบใช้ต้นไม้เป็นที่พักอาศัยของนกและสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม ต้องใช้เวลามากกว่า 7 ปี ก่อนเริ่มออกดอก ต้นไม้อายุน้อยก็ช่วยดึงดูดสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์ได้ดีเพราะพบกล้าไม้ธรรมชาติหลายชนิด ขึ้นอยู่ใต้ต้นคางคกตั้งแต่ปีที่ 6 หลังปลูก

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลร่วงในเดือนสิงหาคมหรือกันยายน ชักผลบนตะแกรงใต้น้ำไหลเพื่อแยกเนื้อที่หุ้มเมล็ดออก เพาะเมล็ดในถาดที่มีดินป่าผสมทราย อัตราส่วน 1:1 เพื่อป้องกันโรคโคนเน่า ถ้าพบว่าโรคโคนเน่าให้กำจัดกล้าที่ติดโรคทิ้งและพ่นยาฆ่าเชื้อราให้ต้นที่เหลืออยู่ป้องกันเมล็ดจากการเข้าทำลายของหนู เมล็ดงอกไม่พร้อมกันและใช้เวลานาน (อาจถึง 100 วัน) อัตราการงอกประมาณร้อยละ 70 คากกลางระยะพักตัว 40 วัน ย้ายกล้าเมื่อมีใบแก่แรก กล้าไม้โตเร็วและมักโตได้ขนาดปลูกในฤดูปลูกแรกหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 9-10 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ต้นไม้นี้เจริญเติบโตขึ้นเมื่อใช้กระดาดแข็งคลุมโคนต้นและกำจัดวัชพืชไปจนถึงต้นฤดูแล้ง พื้นตัวได้ไม้ดีนักหลังไหมไฟ จึงควรปลูกเฉพาะในที่ที่มีการป้องกันไฟที่ดีที่สุด

ประโยชน์

ไม้เนื้อเหนียวเหมาะสำหรับการสร้างบ้าน ทำเฟอร์นิเจอร์ กลองไล่ของ ไม้แผ่นบาง และไม้อัด ผลกินได้

Phyllanthus emblica L.

มะขามป้อม

(Euphorbiaceae)

ไม้ผลัดใบขนาดเล็ก สูงได้ถึง 12 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก ถึง 20 ซม.

พื้นที่ที่พบ

ทั่วประเทศไทย พม่า ญานาน อินโดจีน อินเดีย แหลมมลายู สุมาตรา บอร์เนียว ซวา ในภาคเหนือของไทยพบได้ทั่วไปในป่าดิบ ป่าไม้ผลัดใบผสมสน และ ป่าเบญจพรรณที่ระดับความสูง 750-1,300 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: สีเทา หรือ เป็นจุด ๆ สีน้ำตาลอ่อน ถึง น้ำตาลบาง เรียบ แตกสะเก็ดเมื่ออายุมากขึ้น มักหลุดลอกออก
ใบ: ใบเดี่ยว เวียนสลับ รูปไข่แกวหรือรูปหอก 11-15 x 2-3 มม. ก้านมีขน แผ่นใบบางรูปยาวแคบถึงรูปหอก 11-15 x 2-3 มม. **ดอก:** ช่อดอกกลม ออกที่ซอกใบและข้อใกล้ ๆ ที่ไม่มีใบ ช่อดอกออกใกล้กันทำให้ดูเหมือนเป็นช่อเรียวยาว ช่อยาว 1-2.5 ซม. ก้านดอก 1 มม. ดอกแยกเพศ **ผล:** ผลมีเนื้อเมล็ดแข็ง รูปกลมแบน มีเนื้อฉ่ำน้ำเล็กน้อย ผลดิบสีเขียวอ่อน ผลสุกสีเหลืองอ่อนหม่น 20 x 20 x 17 ซม. แยกได้เป็น 3 พู แต่ละพูมีเมล็ดสีน้ำตาล 1 เมล็ด พืชจักายาน ถึง มกราคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

มะขามป้อมเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่นิยมสำหรับการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าผลัดใบ กล้าไม้ในแปลงปลูกมีอัตราการรอดสูง และโตเร็ว (อัตราการรอดร้อยละ 50-70 และสูง >1 เมตร พุ่มกว้างถึง 110 ซม. หลังฤดูฝนที่ 2) ผลเป็นอาหารของคนและสัตว์ป่า

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลที่ร่วงจากต้นในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม แกะเอาเนื้อหุ้มผลออก ล้างเมล็ดให้สะอาด นำเมล็ดไปผึ่งแดดประมาณ 2 วัน เมื่อเมล็ดแห้งแล้วนำไปแช่น้ำเพื่อคัดเมล็ดเสียออก ก่อนเพาะใช้กรรไกรตัดเล็บขลิบเมล็ด เมล็ดงอกค่อนข้างพร้อมกัน อัตราการงอกเฉลี่ยร้อยละ 84 ค่ากลางระยะพักตัว 31 วัน ย้ายกล้าไม้ลงถุงปลูกเมื่อมีใบแท้ประมาณ 2 คู่ กล้าไม้โตพร้อมปลูกในฤดูปลูกแรกหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำ 7 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

มะขามป้อมโตได้ขึ้นเมื่อมีกระดาดชะลอมคลุมโคนต้น

ประโยชน์

ไม้มะขามป้อมใช้ทำเครื่องมือทางการเกษตร ไม้เสา ไม้กระดาน ไม้พื้น ให้ถ่านคุณภาพดี มีสรรพคุณเป็นยาลดความดันโลหิตและเป็นยาระบาย เปลือก ใบ และผลใช้ฟอกหนัง รับประทานได้

Prunus cerasoides D. Don (Rosaceae)

นางพญาเสือโคร่ง

ไม้เบญจมาศต้นโตขนาดกลาง สูงได้ถึง 16 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก 38 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากหิมาลัยและทางใต้ของจีนถึงพม่าและอินโดจีนทางเหนือ ในภาคเหนือของไทยพบได้น้อยในป่าดิบ ป่าเบญจพรรณ และป่าไม่ผลัดใบผลไม้นี้ แต่พบได้บ่อยในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ที่ระดับความสูง 1,040-2,400 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: เป็นมันสีน้ำตาลแดง มีรูอากาศขนาดใหญ่สีน้ำตาล ด้านนอกลอกออกตามแนวขวาง **ใบ:** ใบเดี่ยว 9-12 x 3-5 ซม. ขอบใบเป็นซี่ละเอียด มีต่อมสีแดงเข้ม 1-2 ต่อมน้ำลาย ใบ **ดอก:** ออกเป็นช่อที่ซอกใบ กว้าง 1-2.5 ซม. ดอกสีชมพูมี 5 กลีบ ออกในช่วงที่กิ่งใบในเดือน ธันวาคม-มกราคม **ผล:** รูปมนรี สีแดงเมื่อสุก 1-1.5 ซม. ภายในมีเมล็ดใน หน่วยผลมี 1 เมล็ด ติดผล มีนาคม-พฤษภาคม กระจายเมล็ดโดยนก กระรอกและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

นางพญาเสือโคร่งเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่ดีเยี่ยม กล้าไม้ใหม่ปลูกลงมีอัตราการรอดสูงและโตเร็ว (อัตราการรอดมากกว่าร้อยละ 80 และสูงกว่า 3 เมตร หลังฤดูฝนที่ 2) มีพุ่มกว้าง (มากกว่า 2.4 เมตร) ควบคุมวัชพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ ออกดอกและติดผลตั้งแต่ปีที่ 3 หลังปลูก ดึงดูดนก เช่น นกกินปลี และนกแว่นตาขาว ซึ่งกินน้ำหวาน ในขณะที่นกปรอดกินผลของไม้

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสุกกลางเดือนมีนาคม แกะเนื้อออกนำเมล็ดตากแดดให้แห้ง เก็บไว้ในขวดที่ปิดฝาได้แน่นพร้อมซิลิกาเจล (สารดูดความชื้น) 2 วัน จากนั้นเปลี่ยนซิลิกาเจลแล้วเก็บไว้

ในตู้เย็น (ที่ 5 องศาเซลเซียส) จนถึงเดือนมกราคม จากนั้นเพาะลงในถาดเพาะวางไว้กลางแดด อัตรารอดมากกว่าร้อยละ 70 ค่ากลางระยะพักตัว 48-52 วัน ย้ายกล้าเมื่อสูงประมาณ 5-7 ซม. และมีใบ 4-5 ใบ (ประมาณ 7-10 วันหลังจากออก) ไม้ต้องใส่ปุ๋ยยกเว้นต้นกล้าแสดงอาการขาดธาตุอาหาร ถ้าจำเป็นตัดแต่งกล้าเพื่อไม่ให้โตจนล้นถุงปลูก กล้าไม้โตพร้อมปลูกเมื่อสูงถึง 30 ซม. (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 5 เดือน ไม้ในช่วงที่เก็บเมล็ด)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

นางพญาเสือโคร่งเจริญเติบโตได้ดีมากเมื่อใช้กระดาษแข็งคลุมโคนต้น ใส่กระดาษขี้เถ้าในปีที่สองไม้ชนิดนี้สามารถใช้เมล็ดปลูกในแปลงได้โดยตรง เตรียมเมล็ดและเก็บรักษาด้วยวิธีที่อธิบายไว้ด้านบนจากนั้นหยอดเมล็ดลงในพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายช่วงต้นฤดูฝน

ประโยชน์

ไม้ใช้สำหรับก่อสร้าง ทำเฟอร์นิเจอร์ ไม้ ตักแต่งภายใน และทำพื้น ไม้ใช้เป็นอาหารสัตว์ นิยมปลูกเป็นไม้ประดับในสวนและปลูกริมถนน ปลูกเป็นไม้เศรษฐกิจในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

Quercus semiserrata Roxb. (Fagaceae)

กอดาหมูลวง

ชื่อพ้อง: *Cyclobalanopsis semiserrata* (Roxb.) Oersted

ไม้ขนาดใหญ่ ไม้ผลัดใบ สูงได้ถึง 30 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก 1 เมตร)

พื้นที่ที่พบ

จากอินเดีย บังกลาเทศ พม่าและจีนตอนใต้ จนถึงอินโดจีน ในภาคเหนือของไทยพบได้บ่อยในป่าดิบ ป่าเบญจพรรณ และป่าไม้ผลัดใบผสมไฟ ที่ระดับความสูง 800-1,675 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: หนา สีน้ำตาลเทา มีรอยแตกตื้น ๆ ตามยาว
ใบ: เวียนสลับ ใบเดี่ยว รูปกลมรี ผิวเกลี้ยง ใบเหนียว คล้ายหนัง 13-25 x 3-8 ซม. ขอบใบครึ่งบนเป็นซี่หยาบถึงปลายใบ **ดอก:** ออกที่ซอกใบ ช่อแยกเพศดอกตัวผู้สีเหลืองอ่อน ออกดอกดอกตัวเมียสีเขียวอ่อนและเปลี่ยนเป็นเหลืองเมื่อโตเต็มที่ มีนาคม-เมษายน **ผล:** ผลเดี่ยวเปลือกแข็งแบบกอก รูปมนรี มีขนปกคลุม 3.5-4 x 2 ซม. กาบหุ้มผลหุ้มอยู่ 1 ใน 3 ภายในมี 1 เมล็ด ติดผลช่วงธันวาคม-มิถุนายน ทุก 2-3 ปี กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

กอดาหมูลวงที่ปลูกลงแปลงมีอัตราการรอดสูงและโตเร็ว (อัตราการรอดร้อยละ 70 และสูงกว่า 115 ซม. หลังฤดูฝนที่ 2) แตกกิ่งไกลโคนต้นตั้งแต่ปีแรกสร้างพุ่มหนาแต่แคบ ความคุ้มชีพได้ดีอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมสำหรับให้ร่มทำรังตั้งแต่ปีที่ 2 หลังปลูก บางต้นอาจเริ่มออกผลตั้งแต่ปลูกได้ปีครึ่ง แต่ส่วนใหญ่เริ่มออกดอกติดผลเมื่อมีอายุมากกว่า 5 ปี ผลเป็นอาหารของกระรอกและหนูป่า

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลเมื่อเริ่มร่วง (ช่วงที่ดีที่สุดคือ มิถุนายน-กรกฎาคม) แกะกาบหุ้มผลออกแช่น้ำเพื่อคัดเมล็ดเสียที่ลอยน้ำออก เพาะเมล็ดลงในภาชนะกันลึกลงเพื่อป้องกันการขงของราก แต่ละเมล็ดห่างกัน 2-3 ซม. วางไว้ในที่แสงรำไร เมล็ดมีอัตราการงอกสูงและงอกพร้อมกัน อัตราการรอดร้อยละ 85-91 ค่ากลางระยะพักตัว 18 วัน ตัดแต่งกล้าในช่วง 6 เดือนแรกจะทำให้กล้าโตเร็วขึ้น กล้าไม้มักโตได้ขนาดปลูกในฤดูปลูกแรก (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 11-12 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กอดาหมูลวงนี้ได้ดีในที่ที่มีร่มบ้างจึงควรปล่อยให้วัชพืชขึ้นรอบๆ ต้นในช่วงปลายฝนเพื่อช่วยบังแดดให้ต้นกล้า ในช่วงฤดูแล้ง ไม่ต้องใส่กระดาดะกลอง ไม้ชนิดนี้พื้นตัวได้ไม่ดีเมื่อโดนไฟจึงควรปลูกเฉพาะในที่ที่มีการป้องกันไฟเท่านั้น

ประโยชน์

ไม้ใช้สำหรับก่อสร้าง เสา คาน เครื่องมือการเกษตร เฟอร์นิเจอร์ และยังใช้สำหรับการเพาะเห็ด ในอินเดียใช้ใบสำหรับเลี้ยงไหม

Rhus rhesoides Craib (Anacardiaceae)

กอกกัน

ไม้เบิกนำ ผลัดใบ ขนาดกลาง สูงได้ถึง 25 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก 30 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

ทางเหนือของเวียดนามและทางเหนือของไทย ในภาคเหนือของไทยพบได้ค่อนข้างบ่อยในป่าดิบ ป่าเบญจพรรณ และป่าไม่ผลัดใบผลัดใบ ที่ระดับความสูง 650-1,550 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: แตก สีเทาน้ำตาล มีรูอากาศสีน้ำตาล ยางทำให้เกิดผื่นคัน **ใบ:** เวียนสลับ ใบประกอบแบบขนนก ปลายคี่ ใบย่อยออกตรงกันข้ามมี 4-5 คู่ ใบย่อยรูปหอกถึงรูปไข่ 9-15 x 2.5-5 ซม. **ดอก:** ออกที่ซอกใบ เป็นช่อยาว 30-40 ซม. ดอกมีทั้งที่สมบูรณ์เพศและแยกเพศ ยาว 1.5 มม. เหลืองอมเขียวอ่อน ออกดอกมิถุนายน-สิงหาคม **ผล:** มีเนื้อเมล็ดแข็ง รูปกลมรีแต่ไม่สมมาตร สีน้ำตาลเข้มเมื่อสุก 8 x 5 x 3 มม. เนื้อชั้นมีไซคาร์ป บางและค่อนข้างแห้ง หน่วยผลมี 1 เมล็ด เมล็ดสีน้ำตาลแบน 3 x 2.5 x 0.5 มม. ติดผลกันยาวนาน-ธันวาคม กระจายเมล็ดโดยกระรอกและนก

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

เป็นพรรณไม้โครงสร้างชั้นดีมีอัตราการรอดสูงและโตเร็ว (อัตราการรอดมากกว่าร้อยละ 80 และ สูงเฉลี่ยมากกว่า 3 เมตร หลังฤดูฝนที่ 2) ถึงแม้ว่าพุ่มของไม้ชนิดนี้จะมีขนาดใหญ่หนักแต่ควบคุมวัชพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนไฟในระดับปานกลางได้ดี (มากกว่าร้อยละ 90 ของต้นไม้ที่มีอายุ 21 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก มากกว่า 80 มม. พื้นตัวได้) ออกดอกและติดผลจำนวนมากตั้งแต่ในปีที่ 2 หลังจากปลูก ดึงดูดสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์หลายชนิด และเป็นที่ทำรังของนก

การเพาะกล้าไม้

สวมถุงมือทุกครั้งที่ทำงนกับผลของกอกกันเพราะอาจทำให้เกิดอาการแพ้ได้ เก็บผลสีน้ำตาลเข้มจากต้นในเดือนกันยายน-ตุลาคม แกะเปลือกที่หุ้มหน่วยผลออก จากนั้นแช่

ในน้ำเพื่อแยกเมล็ดเสียออก นำเมล็ดที่เหลือตากแดดให้แห้งแล้วเพาะลงในภาควางไว้กลางแดด อัตราการงอกอยู่ที่ร้อยละ 50-60 ค่ากลางระยะพักตัว 24 วัน เมล็ดงอกไม่พร้อมกัน ดังนั้นต้องทยอยย้ายเมล็ดเมื่อต้นกล้ามีใบแท้คู่แรกระวังเพลี้ยและเชื้อรา ซึ่งมักเข้าทำลายกล้าไม้ในช่วงฤดูหนาวรดน้ำให้เพียงพอ ใช้วัสดุปลูกที่มีธาตุอาหารสูงหรือใส่ปุ๋ยเพื่อให้แน่ใจว่ากล้าไม้จะโตพร้อมปลูกในฤดูฝนแรกหลังจากเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 8-9 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

กอกกันโตได้ดีในพื้นที่ร้อน แสงแดดจัด รวมทั้งในป่าเสื่อมโทรม กำจัดวัชพืชบ่อย ๆ จนถึงต้นฤดูแล้งกล้าไม้เจริญดีขึ้นเมื่อใช้กระดาดกลองคลุมโคนต้น

ประโยชน์

ยางไม้สามารถใช้เคลือบแทนแลคเกอร์ได้

Sapindus rarak DC.

มะซัก

(Sapindaceae)

ไม้ผลัดใบขนาดกลาง ชอบแสง สูงได้ถึง 25 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก 25 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

ในอินเดีย (แคว้นอัลลัม) พม่า อินโดจีนและ อินโดนีเซีย ในภาคเหนือของไทยพบได้ทั่วไปในป่าดิบและป่าเบญจพรรณ พบได้บ่อยในป่าเสื่อมโทรมหรือริมลำธาร ที่ระดับความสูง 625-1,620 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: สีเทาหรือน้ำตาลอ่อน แตกเป็นรอยเมื่ออายุมากขึ้น **ใบ:** เวียนสลับ ใบประกอบแบบขนนก ปลายคู้ ยาว 38-44 ซม. ใบย่อย 8-10 คู่ ออกเกือบตรงกันข้าม ใบย่อยรูปหอกถึงรูปไข่ไม่สมมาตร 7-13 x 2.5-3.5 ซม. **ดอก:** ออกเป็นช่อบริเวณปลายกิ่งยาว 23-35 ซม. ออกดอกจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ ยาว 4 มม. กลีบดอกสีขาว ออกดอก มีนาคม-เมษายน **ผล:** ผลมีเนื้อเมล็ดแข็ง กลม เหนียวและขุ่น ผลสุกสีน้ำตาลเหลือง 25 x 23 มม. แต่ละผลมี 1 เมล็ด สีดำ 16 x 15 มม. ติดผล มิถุนายน-มกราคม

กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ประโยชน์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

มะซักจัดเป็นพรรณไม้โครงสร้าง กล้าไม้ในแปลงมี อัตราการตสูงและโตในระดับที่ยอมรับได้ (อัตราการตร้อยละ 80 และสูงเฉลี่ย 1.25 เมตร หลังฤดูฝนที่ 2) ถึงแม้ว่าพุ่มของไม้ชนิดนี้ค่อนข้างเล็กแต่หยุดการเจริญของวัชพืชได้ดี ให้ผลจำนวนมากแต่ใช้เวลากว่า 7 ปีก่อนเริ่มติดผล ผลเป็นอาหารของหนูป่าและกวาง ไม้ชนิดนี้รอดชีวิตได้จากไฟระดับกลาง และฟื้นตัวได้ดีหลังถูกไฟไหม้ (ต้นไม้มียายุ 33 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอราก 10 มม. ฟื้นตัวได้ร้อยละ 33 เซ็นต์)

การเพาะกล้าไม้

ตัดผลจากต้นเมื่อเห็นผลสุกผลแรก (ดีที่สุดในช่วง สิงหาคม) แกะเนื้อออก แช่เมล็ดในน้ำเพื่อแยกเมล็ดเสียที่ลอยน้ำออก เพาะเมล็ดที่จมน้ำลงในภาควางไว้กลางแดด อัตราการงอกมากกว่าร้อยละ 80 ค่ากลางระยะพักตัว 45-52 วัน เมล็ดงอกไม่พร้อมกันและทยอยงอกมากกว่า 130 วัน ตรวจดูเมล็ดที่งอกให้สม่ำเสมอและทยอยย้ายกล้าที่มีใบแท้คู่แรกลงถุงปลูก ถ้าใส่ปุ๋ยต้นกล้ามักโตพร้อมปลูกในฤดูปลูกแรกหลังจากเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 10 เดือน)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

ใช้วิธีปลูกและการดูแลมาตรฐานของพรรณไม้โครงสร้าง (บทที่ 7) การใช้กระดาดคลุมโคนต้นทำให้กล้าไม้โตดี มะซักโตได้ดีในที่ชื้นซึ่งมีแดดจัด ถ้าปลูกไว้ระหว่างต้นไม้ที่โตเร็วมักจากไม้อื่นจะทำให้มะซักไม่โต มักพบการเข้าทำลายโดยเพลี้ย

ผลใช้ทำสบู่และแชมพู มีสารซาโปนิน (saponin) ซึ่งมีฤทธิ์ต้านแบคทีเรีย ผลใช้ทำยาฆ่าแมลง ไม้มะซักใช้ก่อสร้างและทำเฟอร์นิเจอร์แต่ไม้ทนหนักเมล็ดใช้ทำกระดุมหรือลูกประคำ

Sarcosperma arboreum Bth.

มะยาง

(Sapotaceae)

ไม้ไม่ผลัดใบขนาดกลาง หนาม สูงได้ถึง 25 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก 50 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

ในจีนทางใต้ ตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย พม่าและ
ไทย ในภาคเหนือของไทยพบได้ทั่วไปในป่าดิบและ ป่า
เบญจพรรณ ที่ระดับความสูง 650-1,400 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: สีน้ำตาลเทา บาง แตกเป็นรอยตื้น ๆ มียางสี
ขาว **ใบ:** ใบออกตรงกันข้ามหรือบางครั้งออกสลับ ใบรูปไข่
10-26 x 4-8 ซม. เรียบมันทั้งสองด้าน **ดอก:** ออกเป็นช่อ
ขนาดเล็ก 2-4 มม. กลีบเลี้ยงสีเขียว กลีบดอกสีเหลือง
ออกดอก ธันวาคม-กุมภาพันธ์ **ผล:** ผลมีเนื้อเมล็ดแข็ง
สีม่วงดำเมื่อสุก รูปไข่ 15-25 x 7-15 มม. แต่ละผลมี 1
เมล็ด สีน้ำตาลอ่อนหรือสีครีม 18 x 12 มม. ติดผล
เมษายน-สิงหาคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

มะยางเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่ดัดเยียม กล้าไม้ในแปลง
ปลูกมีอัตราอดสูงมาก และโตในระดับที่ยอมรับได้ (อัตรา
รอดร้อยละ 70 และสูงมากกว่า 100 ซม. หลังฤดูฝนที่ 2)
ถึงแม้ว่าพุ่มขนาดเล็กจะควบคุมวัชพืชได้ไม่ดีนัก ออกดอก
และติดผลในปีที่ 5 หลังจากปลูก ผลเป็นอาหารของนก
หลายชนิดและแก้ง ไม้ชนิดนี้พื้นตัวได้ดีหลังถูกทำลายจากไฟ
ที่รุนแรงระดับกลาง (มากกว่าร้อยละ 80 ของต้นไม้ที่มีอายุ
33 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอรากมากกว่า 22 มม.)

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลวางสีม่วงดำในเดือนมิถุนายนแกะเนื้อออกล้างเมล็ด
ให้สะอาด แช่เมล็ดในน้ำคัดเมล็ดเสียที่ลอยน้ำออก ผึ่งให้
แห้ง เพาะเมล็ดลงในถุงปลูกหรือกระถางตัดราก โดยใช้วัสดุ
ปลูกมาตรฐาน วางไว้ในที่ร่มรตน้อย ๆ ป้องกันการเข้า

ทำลายจากหนูและกระรอกซึ่งมักเข้ามากินเมล็ด อัตราการ
งอกมากกว่าร้อยละ 60 ค่ากลางระยะพักตัว 60-67 วัน
กล้าไม้โตค่อนข้างช้าและมักต้องเลี้ยงไว้ในเรือนเพาะชำจนถึงฤดู
ปลูกที่ 2 หลังเก็บเมล็ดจึงจะพร้อมปลูก (ระยะเวลาในเรือน
เพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกแปลงปลูก 23
เดือน) เพื่อผลิตกล้าไม้ให้ทันใน 1 ปี ควรทดลองใส่ปุ๋ยให้
ขกล้าไม้หรือใช้วิธีชุกกล้าไม้ธรรมชาติมาเลี้ยง

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

มะยางควรปลูกในที่ค่อนข้างร่ม ใช้วิธีปลูกและการดูแล
มาตรฐานของพรรณไม้โครงสร้าง (บทที่ 7) เนื่องจากมะยาง
คุมวัชพืชได้ไม่ดีอาจต้องกำจัดวัชพืชรอบ ๆ โคนต้นนานกว่า
ปกติ ไม้ชนิดนี้ประสบความสำเร็จดีเมื่อปลูกด้วยการหยอด
เมล็ดลงแปลงปลูกโดยตรง

ประโยชน์

ไม่มีข้อมูลการใช้ประโยชน์

Spondias axillaris Roxb. (Anacardiaceae)

มะกัก

ไม้ผลัดใบระยะสั้นขนาดกลาง สูงได้ถึง 25 เมตร (เส้นผ่าศูนย์กลางระดับอก 50 ซม.)

พื้นที่ที่พบ

จากตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียและจีน อินโดจีน ไปจนถึงทางใต้ของญี่ปุ่น ในภาคเหนือของไทยพบได้ทั่วไป ในป่าดิบ ป่าไม่ผลัดใบผลสมสนและป่าเบญจพรรณ ที่ระดับความสูง 700-1,600 เมตร

ลักษณะเด่น

เปลือก: สีน้ำตาลเทา บาง แตกเป็นรอยตามยาว **ใบ:** เวียนกลับ ใบประกอบแบบขนนก ยาว 25-40 ซม. ใบย่อย ออกตรงกันข้ามหรือเยื้องกันเล็กน้อย รูปกลมรีถึงรูปหอก 4-12 x 2-4.5 ซม. ปลายแหลมเรียว **ดอก:** ดอกตัวผู้ออกเป็นช่อ ยาว 4-10 ซม. กลีบดอกสีแดงถึงม่วงเข้ม 0.4-0.5 ซม. ดอกตัวเมียออกเป็นดอกเดี่ยวอยู่เหนือช่อใบ ช่วง มกราคม-มีนาคม **ผล:** ผลมีเนื้อ เมล็ดแข็ง รูปไข่ เปลือกนอกเหนียว สีเหลืองเมื่อสุก กว้าง 2.5-3 x 2 ซม. แต่ละผล มี 1 หน่วยผลภายในมี 5 เมล็ด ติดผล มีถุนายน-สิงหาคม กระจายเมล็ดโดยสัตว์

ลักษณะการเป็นพรรณไม้โครงสร้าง

มะกักเป็นพรรณไม้โครงสร้างที่ตีเยี่ยม กล้าไม้ในแปลงปลูกมีอัตราการรอดสูงและโตเร็ว (อัตราการรอดร้อยละ 70 และ

178 ปลูกให้เป็นป่า

สูงมากกว่า 2.5 เมตร หลังฤดูฝนที่ 2) มักแตกกิ่งต่ำ ๆ ทำให้มีหลายยอด มีพุ่มกว้างและควบคุมวัชพืชได้ดี เริ่มออกดอกและติดผลตั้งแต่ปีที่ 4 หลังปลูก และนกรเริ่มเข้ามาทำรังในปีที่ 5 ผลเป็นอาหารของกวาง หมูป่าและหมี มะกักพื้นตัวได้ดีมากหลังไฟไหม้ (ต้นไม้ที่มีอายุ 33 เดือน เส้นผ่าศูนย์กลางคอราก มากกว่า 35 มม. พื้นตัวได้ดีร้อยละ 90)

การเพาะกล้าไม้

เก็บผลสุกจากพื้นในเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคม แช่ไว้ในน้ำนาน 1 สัปดาห์เพื่อให้เนื้อนิ่มลง จากนั้นแกะเนื้อออกโดยขัดในตะแกรงหยาบ ๆ ใต้น้ำไหล แช่หน่วยผลที่ได้ในน้ำคัตเมล็ดเสียที่ลอยน้ำออก นำเมล็ดที่จมน้ำตากแดด 2-3 วัน จากนั้นเก็บเมล็ดไว้ในภาชนะเปิดจนถึงเดือนตุลาคม จากนั้นเพาะลงในถาดห่าง ๆ วางไว้กลางแดด อย่าพยายามแกะเมล็ดออกจากหน่วยผล เมื่อเพาะแต่ละหน่วยอาจให้กล้าถึง 5 ต้น อัตราการงอกเฉลี่ยร้อยละ 42 ค่ากลางระยะพักตัว 90 วันเมล็ดงอกไม่พร้อมกันต้องทยอยย้ายกล้าไม้ลงถุง กล้าไม้สูงพร้อมปลูก (มากกว่า 30 ซม.) ในฤดูปลูกแรกหลังเก็บเมล็ด (ระยะเวลาในเรือนเพาะชำนับจากเริ่มเพาะเมล็ดถึงวันที่ปลูกลงแปลงปลูก 8 เดือนไม่นับเวลาเก็บรักษาเมล็ด)

การปลูกและดูแลกล้าไม้ในแปลงปลูก

มะกักโตได้ดีมากเมื่อมีกระดาดช่อกองคลุมโคนต้น ควรใส่กระดาดซ้ำในปีที่สอง ไม้ชนิดนี้เหมาะสำหรับการปลูกด้วยวิธีหยอดเมล็ดลงแปลงปลูก

ประโยชน์

ไม้มะกักใช้ตกแต่งภายใน งานแกะสลัก ลังไม้ ไม้อัดใช้เป็นไม้พื้น ทำเยื่อกระดาษ ใบใช้เป็นอาหารสัตว์